

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

Допущено до захисту:
протокол засідання кафедри
№ 8 від 3 січня 2022 р.
завідувач кафедри арт-
менеджменту
та івент-технологій
проф. Добровольська В.В.

УДК 021.7/.8:316.77]:027.7НМАУ:355.4(477:470)"2014/..."

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

**ПОБУДОВА КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ БІБЛІОТЕК:
НОВІ ВИКЛИКИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.
НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ НМАУ ІМЕНІ П.І.
ЧАЙКОВСЬКОГО**

Виконала студентка II курсу,

Групи МКД-11-21з

Шевелєва Наталія

Спеціальності: 028 Менеджмент
соціокультурної діяльності

Керівник: кандидат культурології,

доцент

(Науковий ступінь керівника)

Дячук Валентина Павлівна

(ПІБ керівника)

Рецензент: кандидат культурології, доцент КНУКІМ

(Науковий ступінь рецензента)

Горбаль Юрій Іванович

(ПІБ рецензента)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК.....	9
1.1. Комунікаційна діяльність як теоретична категорія: зміст, функції, характеристика базових понять	9
1.2. Становлення та розвиток бібліотек в Україні: загальна історична ретроспектива.....	15
Висновки до 1 розділу	23
2. КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ТА ЗАВДАННЯ ІМІДЖЕВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАКЛАДУ.....	25
2.1.Мережа вітчизняних бібліотек та роль бібліотечних асоціацій у формуванні іміджу бібліотеки.....	25
2.2. Бібліотека як сучасний простір в структурі культурно-мистецьких заходів.....	33
Висновки до 2 розділу	37
3. ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ.....	38
3.1. Роль новітніх та традиційних медіа бібліотек України у формуванні комунікаційних та соціокультурних змін (на прикладі бібліотеки НМАУ імені П.І. Чайковського).....	38
3.2. Діяльність українських бібліотек умовах військової агресії	54
Висновки до 3 розділу	59
Висновки	60
Список джерел	65
Додатки	71

ВСТУП

Початок ХХІ ст. ознаменувався дуже стрімким проникненням інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життя. Інтернет технології, долаючи кордони між державами, утворюють єдиний крос-культурний інформаційний простір який значно змінює дозвілєві практики. Основними соціальними суперечностями, притаманними віртуалізації дозвілля є: безособовість віртуального дозвілля. Ми бачимо створення можливостей для конструювання й трансформації віртуальної особи, а з іншого, – це фатальне роздвоєння свого буття у світі; забезпечуючи свободу ідентифікації (віртуальні гідності й здобутки), віртуальне дозвілля спонукає до «втрати» й відчуження реальних здобутків (тіла, імені, статусу, соціальної ролі в реальному світі). Адже вершиною устремління віртуальної реальності, як зазначає Ф. Хеміт, є повне злиття користувача з машиною й занурення у кіберпростір [1].

Як наслідок, відбувається антропологічна реверсія: пристосовуючись до нових технічних здобутків, людина перетворюється на «сервісний механізм», який обслуговує розвиток технологічних машин [2, с. 57].

Тому з огляду глобалізаційних процесів, неможливо недооцінювати важливість комунікаційної роботи бібліотек. Якщо ще десять років тому процес комунікації будувався на базі очної роботи закладів (обслуговування, виставки, масові заходи), то на етапі сучасного розвитку інформаційної справи даний напрямок роботи дещо змінив форму. Так, в процес обслуговування включили соціальні мережі, месенджери та програмне забезпечення (АБІС), що дало можливість здійснювати даний вид роботи дистанційно. До звичних нам наочних форматів в приміщенні додалися віртуальні, а також, бібліографічна робота майже повністю переведена на онлайн-формат комунікацій (кінцевий продукт, розроблений бібліографами, доводиться до користувача за допомогою електронної пошти та інших ресурсів).

Тема використання нових технологій та засобів у роботі бібліотек почала вивчатися відносно недавно, адже в XXI столітті йде активна боротьба за читача. Бібліотека, в базовій формі, як книгозбірня, більше не є актуальною для користувачів, адже більшість ресурсів є доступними в мережі Інтернет. Проте, це не означає, що бібліотеки більше не потрібні і їх можна закривати або перетворювати на архів, що буде зберігати фонди й відображати ретроспективу розвитку людства. Бібліотеки є і будуть залишатися важливими інформаційними центрами, які не тільки пропагують читання, а й підтримують загальний духовний розвиток світу.

В XX столітті соціологи та філософи почали активно досліджувати питання комунікації й важливість впровадження комунікаційної політики в роботу різноманітних організацій.

В даній роботі за основу дослідження будуть взяті саме соціальні комунікації, адже це важливий аспект розвитку бібліотечної та інформаційної справи під час опанування новітніх засобів роботи та впровадження в комунікаційну діяльність інтернет-ресурсів. Використання digital-засобів під час комунікації з користувачами дозволяє «обійти кордони», тобто надати або отримати інформацію з будь-якого куточка нашої планети [3].

Найактивніше працівниками бібліотек використовуються такі новітні медіаресурси: вебсайти, соціальні мережі, месенджери, електронна пошта. З цими засобами простіше за все працювати, хоч вони й потребують отримання додаткових навичок. Рідше, до роботи долучають мікроблоги та платформу Youtube, адже ці засоби потребують додаткового часу і відповідну матеріально-технічну базу (так, щоб знімати якісні відео, потрібно мати апаратуру, мати навички знімання й монтажу, а також базові навички продюсування, щоб просувати свій контент).

Впровадження в медіапростір бібліотек новітніх засобів роботи та комунікації відбувалось поступово, але найбільш активно їх використання почалось під час першого локдауна. Саме тоді працівники бібліотечних установ остаточно зрозуміли важливість даної форми комунікації з

користувачами та почали створювати на базі сторінок в соціальних мережах та інших платформ нові медіапродукти. Працівники бібліотеки Національної музичної академії імені П. І. Чайковського, наприклад, запровадили новий цікавий формат комунікацій – вікторини. Вікторини проводяться на сторінці проєкту бібліотеки в Instagram та допомогли розширити коло користувачів, адже підписниками сторінки ставали не тільки студенти та викладачі Академії, а й інші особи.

Важливим в комунікації бібліотек з користувачами є також використання приміщень бібліотеки як простір в структурі культурно-мистецьких заходів. Це можуть бути як заходи, які влаштовує сама бібліотека, так і співпраця з іншими організаціями.

Актуальність теми. В умовах нових реалій, бібліотеки прагнуть перетворитися на інформаційні центри, що об'єднують громади та забезпечують їх якісним продуктом. Отже, з розвитком технологій та автоматизації суспільства, змінюється вся робота бібліотек. Сучасний користувач – людина-Інтернет, тож для його уваги потрібно освоювати нові напрямки роботи, розробляти інновації та максимально мобілізуватися. Комунікації в бібліотечному середовищі – це один з найважливіших напрямків роботи з користувачами. Саме так можна зрозуміти потреби читача і розробити якісний план роботи й працювати над збагаченням культурно-освітнього рівня населення.

Мета і завдання дослідження.

Розглянути методи й засоби комунікацій та комунікативного впливу на споживачів бібліотечних послуг.

Дослідити українські особливості побудови бібліотечних комунікацій в умовах сьогодення за допомогою новітніх медіа.

Розглянути перспективи розвитку елементів новітніх медіа в комунікаційному процесі бібліотек та вивчити перспективи їх впливовості та розвитку перенасиченому інформатизованому просторі.

Об'єктом дослідження виступає сучасний бібліотечний простір .

Предмет дослідження – побудова та опанування побудови комунікативних стратегій сучасних бібліотек України.

Методи дослідження. Вирішення поставлених завдань здійснювалося за допомогою системи методів: аналізу, порівняння, узагальнення, аналітичного та соціокомунікаційного методів.

Джерела дослідження. Вивченням комунікацій в українському середовищі займалися такі провідні науковці як: Н. Хамітов [4], О. Бобало [5], Ю. Ковалів [6], В. Горовий [7] та ін. Вони продемонстрували у своїх працях різні наукові напрями та акценти у дослідженні даної теми, тому ми маємо різноманітні трактування нового стану сучасних комунікацій.

Згодом, до них приєдналися науковці у сфері бібліотечної справи, адже це один з важливих напрямків роботи. Таким чином, відбулось переосмислення медіапростору бібліотек, а важливість його ролі у становленні комунікації «користувач – бібліотека» знайшло відображення в працях: О.В. Воскобойнікової-Гузєвої [8], І.О. Давидової [9], А. Боярин [10], К.В. Лобузїної [11], О. Бруй [12] та ін. Зроблені науковими діячами висновки та дослідження взяли за основу сучасного форматування комунікаційної роботи бібліотек різного змісту та видів. Так, виокремились важливі для бібліотечної галузі поняття «наукова комунікація» та «соціальна комунікація». «Наукову комунікацію» досліджували Бессараб А. О. [13], Горбенко Я. О. [14], Тріщук О. В. [15] та ін. Питанням «соціальна комунікація» займалися такі дослідники, як Горовий В. [16], Зикун Н. [17], Виходець О. [18] та ін.

Зроблені, згаданими діячами, важливі наукові висновки було взято до уваги для з'ясування специфіки співпраці бібліотек з новими медіа та становлення їх як сучасної бази комунікаційної політики.

О.В. Воскобойніковою-Гузєвою висунуто ідею, що сучасна бібліотека здатна стати інформаційним флагманом у період глобального розвитку суспільства, однак, здатна зберегти і свої традиційні культурні функції [8]. А А. Боярин у своїй роботі представляє важливість використання новітніх медіа (соціальних мереж, відео- та аудіоплатформ тощо) бібліотеками для спрощення комунікації з користувачами та якісного задоволення їх потреб [10].

Наукова новизна одержаних досліджень. На основі ґрунтовного аналізу вітчизняного досвіду досліджено комунікацію, як складову роботи бібліотек. Детально проаналізовано комунікаційну роботу бібліотеки Національної музичної академії ім. П.І. Чайковського. Розроблено та проведено опитування «Аналіз комунікаційного середовища бібліотеки НМАУ». Розроблено пропозиції по вдосконаленню діяльності та залученню нових потенційних споживачів бібліотечних послуг.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, матеріали та результати дослідження можуть бути використані при аналізі та плануванні комунікаційного середовища в умовах сучасних викликів не тільки бібліотеки НМАУ, а й інших культурно-просвітницьких закладів України.

Особистий внесок. Проаналізовано комунікаційне середовище бібліотеки НМАУ імені П. І. Чайковського методом опитування підписників в соціальній мережі Instagram. За допомогою опитування було отримано декілька практичних рекомендацій, які в майбутньому обов'язково будуть опрацьовані та впроваджені в подальшу роботу. Також, з метою покращення практичних навичок, аналізу комунікаційного середовища бібліотеки та вивчення впливу даного засобу комунікації на якість аудиторії, було запропоновано і проведено вікторину про регіоніку українських народних пісень.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження за темою пройшли апробацію на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Культурні домінанти ХХІ століття: мистецька освіта» (Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 30 вересня 2022 року), представлені у публікації «Побудова комунікаційної політики бібліотек» .

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування) та додатків. Загальний обсяг наукової роботи – 44 сторінок, з них 59 с. основного тексту, список використаних джерел – 7 с., додатки на 2 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК

1.1. Комунікаційна діяльність як теоретична категорія: зміст, функції, характеристика базових понять

Розвиток технологій та зміна поколінь користувачів бібліотек змушують книгозбірні розвиватися і шукати нові формати комунікації. Дослідник Н. Хамітов у своїх доробках окреслює термін «комунікація» як людську взаємодію у світі [4]. Професор Г. Почепцов розглядає термін як перекодування вербальної сфери в невербальну та невербальної у вербальну [19].

Саме комунікація є одним з важливих складників створення іміджу бібліотеки. Так як сучасна людина вимоглива до інформаційного середовища, бібліотекарі постійно в пошуку нових форматів та способів зв'язку з користувачами.

Для здійснення процесу комунікації необхідні, щонайменше, 4 умови:

1. Наявність щонайменше двох осіб:

- відправника – особи, яка генерує інформацію, що призначена для передачі;
- одержувача – особи, для якої призначена інформація, що передається;

2. Наявність повідомлення, тобто закодованої за допомогою будь-яких символів інформації, призначеної для передачі;

3. Наявність каналу комунікації, тобто засобу, за допомогою якого передається інформація;

4. Наявність зворотного зв'язку, тобто процесу передачі повідомлення у зворотному напрямку: від одержувача до відправника. Таке повідомлення містить інформацію про ступінь сприйняття й зрозумілості отриманого повідомлення.[20]

За видами комунікацію можна поділити на три основні групи: усну, письмову й візуальну (невербальну). Усна комунікація є найпоширенішим способом обміну інформації між людьми.

Перевагами такої комунікації є:

- швидкість обміну інформацією;
- гарний зворотній зв'язок завдяки безпосередньому контакту (можливість поставити запитання, уточнити повідомлення, виявити згоду чи незгоду тощо);
- простота здійснення комунікації.

Але в усній комунікації є суттєві недоліки. Наприклад,:

- використання для повідомлення недостатньо точних, неадекватних, не підходящих слів;
- можливість пропустити у повідомленні суттєві деталі;
- велика ймовірність забування почутої слухачем інформації;
- викривлення повідомлення при його передаванні другій, третій особі тощо. [21]

Письмову комунікацію також широко використовують на практиці. Формами письмової комунікації виступають: накази; розпорядження, листи, звіти і багато інших засобів комунікації, які використовують письмові символи. В сучасному інформаційному середовищі формами письмової комунікації також являється спілкування за допомогою месенджерів та соціальних мереж.

Письмова комунікація має такі переваги.

- письмова інформація є незмінною впродовж тривалого часу, є такою що може зберігатися;
- письмова інформація є відчутною (на дотик), помітною;
- письмова інформація піддається перевірці;
- письмова інформація, як правило, ретельно сформульована, глибоко обміркована, є логічною і точною. [22]

Письмові комунікації використовують перш за все у випадках, коли зміст складної та об'ємної інформації потрібно передати максимально точно.

Усні і письмові масові комунікації, хоча й існують і будуть існувати, значно поступилися електронній. Це призводить до зміни складу учасників процесу та обсягів інформації. Електронні засоби зв'язку вплинули на еволюцію інформації завдяки мережі Інтернет. [23]

Візуальна комунікація (невербальна) – це такий обмін інформацією, який здійснюється без використання слів (натомість застосовуються різні символи). Функціями невербальної комунікації є: доповнення і заміна мови; відображення емоційного стану партнерів по комунікаційному процесу. [24]

Щодо конкретних організацій або компаній, застосовують такий комунікаційний поділ: зовнішня комунікація і внутрішня комунікація.

Зовнішня комунікація – це така система заходів з надання інформації, яка має певну мету: вплив на розуміння, сприйняття, очікування та поведінку цільової аудиторії, що відповідають місії та цілям організації. Важливо пам'ятати, що кінцева мета комунікації – це вплив на поведінку аудиторії. Саме в цьому головна відмінність комунікації від звичайного спілкування.

Дуже важливо переконати тих, до кого направлене звернення, діяти відповідним чином. Але це вже кінцева мета діяльності. Насамперед, ми маємо вплинути на розуміння і сприйняття, а також, на очікування слухачів. Тобто, перший етап полягає в тому, щоб змінити сприйняття і реакції людей, а потім переходити до практичної діяльності.

Досягнення мети комунікаційної діяльності можна побачити за допомогою так званої стрілки комунікації. Це проходження шляху від «Я не знаю», коли аудиторії доноситься цінність і важливість предмета комунікаційної діяльності, до того моменту, коли особа стає прихильником, тобто розділяє ці цінності та цілі.

Тобто, процес зовнішньої комунікаційної діяльності, умовно, складається з таких етапів:

- спочатку аудиторія отримує знання про предмет комунікації;
- потім має зацікавитися ним;
- далі спробувати його;
- потім стати постійним клієнтом;
- і в результаті діяльності – стати шанувальником.

Щоб досягти кінцевої стадії комунікації, потрібно об'єднати систему цінностей компанії (організації) з системою цінностей цільової аудиторії. Крім того, щоб досягти успіхів на всіх етапах комунікативної діяльності, потрібно побудувати довіру.

Внутрішні або внутрішньоорганізаційні комунікації – це комунікації всередині організації. Головна їх задача – створити серед співробітників підтримку цілей і політики організації, яку ведуть адміністративні ланки. Завдяки цьому виду комунікації, працівники отримують необхідну мотивацію та знання, стають захисниками корпоративної культури та популяризують роботу компанії (організації).

Серед внутрішніх форм комунікації розрізняють також формальні та неформальні комунікації. Це залежить від статусу компанії.

Формальні комунікації є наслідком ієрархії влади в організації, відповідають прямому ланцюгу команд і є частиною комунікацій, необхідних для виконання певної роботи в організації.

Неформальні комунікації виникають спонтанно, несанкціоновано менеджментом. Вони підтримують формальні комунікації, заповнюють розриви, що існують у формальних комунікаціях і переслідують такі цілі:

- надають можливість робітникам організації задовольнити потреби в соціальній взаємодії;
- здатні спростити результати діяльності організації, створюючи альтернативні, часто більш швидкі та ефективні проти формальних, канали обміну інформацією.[25]

За характером спрямованості можна розрізнити такі типи організаційних комунікацій:

- міжрівневі комунікації;
- горизонтальні або бокові комунікації;
- діагональні комунікації.

Міжрівневі комунікації, в свою чергу, поділяються на низхідні та висхідні. Низхідні комунікації – коли інформація з вищих рівнів управління передається на нижчі. Висхідні комунікації – коли інформація передається з нижчих рівнів до вищих.

Горизонтальні комунікації здійснюються між членами однієї групи або співробітниками одного рангу. Це дозволяє прискорити та полегшити обіг інформації в організації.

Діагональні комунікації – це комунікації, під час яких рівні управління організації перехрещуються.

Вибір типу комунікаційної мережі залежить від цілей, які ставить перед собою менеджер. [26]

Комунікаційну діяльність бібліотек можна розділити на «наукову комунікацію» і «соціальну комунікацію».

Дослідниками різних епох і часів неодноразово доведено, що мета будь-якої комунікації – це адекватність спілкування, тобто максимальне взаєморозуміння та точність доведення авторської думки до читачів. Не є винятком наукова комунікація, тобто спілкування між науковцями-дослідниками, що обмінюються інформацією або одержують нові відомості, необхідні для подальших досліджень.[27]

Наукова комунікація (НК) – це обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між вченими і спеціалістами.

Виділяють п'ять основних елементів НК:

- 1) комунікант – той, хто відправляє повідомлення;
- 2) комунікат – наукова інформація (фіксована або нефіксована), закодована за допомогою символів, знаків або кодів;
- 3) канал – спосіб передавання інформації;

- 4) реципієнт – той, хто отримує повідомлення і певним чином інтерпретує його;
- 5) зворотний зв'язок – реакція реципієнта на повідомлення, яке було отримано.

Комунікантом можуть бути окремі вчені, колективи авторів або дослідницькі групи, які генерують ідею або концепцію. Коли ідея сформована, автор ділиться нею з колегами, науковим керівником, які допомагають з визначенням її подальшого розвитку. Далі інформацію доносять до широкого кола фахівців. Це відбувається на конференціях або симпозіумах під час наукової доповіді та оформлюється у вигляді звіту чи статті.

Основні задачі наукової комунікації в інформаційних установах – промоція науки, допомога науковцям у пошуку гідної аудиторії, впливу на колег та опонентів, а також, забезпечення «нормального» функціонування науки як вищої форма інтелектуальної самореалізації особи. [27]

Сучасний світ перетворився на «суспільство знань». Це ера електронних комунікацій, що стала підсумком постінформаційної трансформації. Важливою стала «наукова репутація», тому що для суспільства більше не байдуже, що репрезентує науковий осередок та в який спосіб вони здобувають визнання.

Соціальна комунікація – це системні процеси, що спрямовані на регулювання соціальних дій, взаємодій та соціальних відносин у суспільстві за допомогою комунікативних технологій.

Об'єкт досліджень в соціальних комунікаціях – комунікаційні засоби створення, пошуку, трансляції, обміну інформації тощо. Предметом дослідження може бути будь-який аспект об'єкта.

У світі існують декілька підходів до вивчення такої комунікації: соціоінжинірний, католицький, метатеоретичний, семіосоціопсихологічний, соціо-комунікаційний, психолого-педагогічний, соціально-компетентнісний, соціальноінформаційний комунікаційний, теоретико-комунікаційний та інмутаційний.

Соціальні комунікації глибоко пов'язані з розвитком суспільних відносин, адже мають вплив на всі сфери людського життя: від звичайного спілкування до наукової діяльності.

Отже, комунікаційна діяльність є важливою як для загального розвитку людства, так і для якісної роботи конкретних організацій або компаній. Для формування якісного комунікаційного процесу застосовують різні види комунікації та стилі комунікування.

1.2. Становлення та розвиток бібліотек в Україні: загальна історична ретроспектива

Ретроспективний аналіз історії бібліотеки викликаний необхідністю усвідомлення та розкриття її тенденцій і закономірностей становлення та зростання як культурної установи. Окремі питання з історії розбудови й розвитку перших бібліотек при монастирях і соборах досліджували такі вчені, як І.Акименко, Т.Горбаченко, Я.Ісаєвич, О.Кошіль, В.Ульяновський, М.Яременко тощо. Наукові доробки зазначених авторів висвітлюють роль і значення бібліотек у збереженні книжкових надбань, особливості їх культурно-просвітницької діяльності.

Перші книгозбірні з'явилися за часів становлення Київської Русі при церквах і монастирях, дворах князів, дружинників і бояр. Найстаршою вважається бібліотека, що була заснована київським князем Ярославом Мудрим при Софійському соборі у 1037 р. [28].

Найвизначнішою серед бібліотек монастирів історики вважають бібліотеку Києво-Печерської лаври (XI ст.), яка славилася цінним зібранням книг грецькою та церковнослов'янською мовами, виступала в ролі не лише зберігача творів мистецтва та популяризатора релігійних ідей, а й була осередком книжності, де створювалися літописи, а також переписувалися і перекладалися книги. Це сприяло піднесенню інтелектуального й морального потенціалу громади, впливало на

формування світогляду та задоволення різноманітних інформаційних і культурних потреб населення.

Досить активно книгозбірні почали з'являтися у XVI-XVIII століттях (доба національно-культурного відродження). У той час в Україні з'явилися бібліотеки Львівського, Луцького, Кременецького, Київського, Чернігівського братств, які направляли свою діяльність на злет культурного рівня і виховання національної свідомості громадян. Роль братських бібліотек у культурному житті країни була багатогранною. Бібліотеки, виконуючи функції ядра культури й освіти, надавали можливість безоплатно користуватись книгами та часописами широкому пласту населення [29; 126-132].

У своїй книзі «Український книжковий рух як історичне явище (1917-1923 рр.)» історик та бібліотекознавець Таїсія Ківшар приділяє увагу бібліотекам товариства «Просвіта»:

«Вагоме значення в культурному житті суспільства відіграли бібліотеки «Просвіт», засновані не лише у великих містах, містечках і повітах, але й у найвіддаленіших селах України місцевою інтелігенцією. Просвітянські книгозбірні значною мірою виконували функції сучасних публічних бібліотек, книжкові фонди яких містили переважно українські книги, що сприяло задоволенню потреб користувачів у читанні рідною мовою.» [30].

З метою популяризації освіти серед широких верств населення діяли пересувні бібліотеки, які стали називати «мандрівні». Такі книгозбірні передавали від філії до філії, від однієї читальні до іншої, що сприяло пропаганді вітчизняної книги й добродійно вплинуло на процес духовного відродження українського суспільства [31; 31-33]. Під час розгортання культурницького руху по всій Україні впродовж XVIII ст. почали відкриватись бібліотеки при вищих навчальних закладах, училищах, ліцеях, що відіграло важливу роль у забезпеченні освітніх та загальнокультурних потреб студентської спільноти. Бібліотеки ставали

доступнішими, у зв'язку з чим функція репрезентації почала набувати такого ж значення як і функція зберігання [30; 28; 32; 179 – 180].

Першорядну роль в породженні національної культури, примноженні її здобутків, активізації культурного процесу та національної самоідентифікації відіграв посилений процес організації публічних бібліотек, що розпочався у першій половині XIX ст. [33]. Першу публічну бібліотеку відкрили у 1829 р. в Одесі. Ця подія стала поштовхом до заснування їх в інших містах – Харкові (1833 р.), Сімферополі, Катеринославі (1834 р.), Житомирі (1853 р.), Кам'янці-Подільському (1832 р.), Рівному (1852 р.) [34; 95].

З часом бібліотеки як самостійні заклади культури почали розповсюджуватися по великих селах, волосних центрах, губернських і повітових містах України. Водночас іде активне формування бібліотеки громадських наукових товариств, комітетів грамотності, губернських архівних комісій, урядових і відомчих установ, недільних шкіл, а також створюються народні бібліотеки-читальні та земські книгозбірні, які сприяли інтелектуальному розвитку населення [30, 28; 32; 179 – 180].

Важливе історичне значення розвитку бібліотеки як культурного закладу XIX століття мали приватні публічні бібліотеки, що створювались при книжкових магазинах. В Україні такі установи вперше почали з'являтися в Одесі на початку XIX ст. [35; 36; 37;]. Це були заклади, в приміщеннях яких містився постійний книжковий фонд, де за окрему плату відвідувачам надавали право користуватися послугами бібліотеки. За характером діяльності така «бібліотека для читання» була наближена до книгарні, а інколи заміняла книжковий магазин, у якому можна було взяти книжку на короткий термін [35; 36]

У 30 рр. XIX ст. виникає новий вид публічних книгозбірень – губернські публічні бібліотеки. Ініціаторами їх відкриття стала держава, але за активної підтримки прогресивної громадськості. Потреба суспільства у грамотному населенні, прагнення до знань призвели до появи громадських публічних бібліотек у другій пол. XIX ст. [33, 13].

Так, у XIX ст. в Україні поширені такі види публічних бібліотек: державні (губернські, російські, публічні); приватні («кабінети для читання» при книжкових магазинах та особисті); громадських організацій, товариств (народні, безкоштовні, публічні), земські (земські народні) [34, 96].

Кожна така публічна бібліотека мала різні категорії читачів і відігравала значну роль у підвищенні культурного та освітнього рівнів населення.

В процесі проголошення самостійної України й становлення Центральної Ради, у 1917 р. докорінно змінюється політична та соціально-економічна ситуація в країні. Новий уряд розглядає бібліотеку як засіб пропагандистської діяльності, за допомогою якого можна вплинути на свідомість суспільства. Через це відбувається масова реорганізація бібліотечних закладів, що діють. У 1920-х рр. бібліотеки стали поділяти на масові та спеціальні й декларувати як державні культурно-освітні заклади [36, 116]. Їх діяльність зводилася до підняття культурного рівня населення міст і сіл, надання допомоги у подоланні неграмотності, розвитку творчих здібностей. З цією метою при бібліотеках відкривалися школи грамоти для дорослих та підлітків, працювали консультаційні пункти, гуртки любителів книги, українознавства, драматичні, хорові, політичні, природничо-наукові, літературні тощо.

Щоб наблизити книги до читачів, бібліотекарі почали влаштовувати різноманітні заходи: вікторини, карнавали книг, бібліотечні «вівторки», «четверги», «Дні бібліотеки». Під час цих зустрічей відвідувачі могли обговорити або подискутувати про книги. Важливу роль в обслуговуванні читачів займала довідково-бібліографічна робота, в той час вона вже включала надання допомоги в пошуку джерел інформації, виконання усних бібліографічних довідок, складання рекомендаційних списків та посібників літератури з актуальних питань.

Період після Другої світової війни став визначним для таких важливих питань як аналіз стану фондів, встановлення власницької приналежності бібліотек, організація оцінки та ліквідації витрат. З метою підрахунку витрат та реєстрації наявного стану, розпочинається облік бібліотечних фондів. Також, починають реконструювати бібліотечні мережі, описувати майно, відновлюють розставлення фондів та ремонтувати приміщення, які були пошкоджені внаслідок бомбардувань та пожеж. [38]

Про нові зміни в роботі бібліотек в середині ХХ ст. О. Сіра у своїй статті пише так:

«У 1946-1947 рр. ухвалюється низка офіційних документів щодо зміцнення районних та сільських бібліотек, зокрема, Постанова Ради Міністрів УРСР від 3 березня 1947 р., в якій йшлося про необхідність забезпечення бібліотеки приміщеннями та необхідним устаткуванням, налагодження бібліотечної, культурно-масової та політико-виховної роботи, створення відділів дитячої літератури. Наступний крок – обов'язкова реєстрація бібліотек УРСР, оголошена у 1946 р. і завданням якої є облікування загальних витрат бібліотечного фонду та визначення матеріального і кадрового стану бібліотек. Внаслідок перевірки та реєстрації виявилось, що в 1946 р. в Україні функціонувало 2539 масових бібліотек з фондом у 7 млн. 610 тис. од. замість 31 млн. 324 тис. кн. напередодні війни. Отже, за офіційними відомостями, загальний обсяг книжкового фонду зменшився більше, ніж у чотири рази» [38]

Історик Дубровіна Л. зазначає, що реконструкція бібліотечної мережі масових бібліотек відбувалася майже десять років. І тільки наприкінці 50-х років по всіх відомствах було зареєстровано 9921 бібліотеку з фондом у 34 млн. 757 тис. 756 кн. З них 17 млн. зберігалось у 275 наукових бібліотеках [36, 327].

Аналізуючи діяльність бібліотек протягом 50-60-х років, можна побачити, що більшість з них приділяли значну увагу індивідуальному

керівництву читанням, так це забезпечувало оперативне задоволення потреб користувачів.

У 70-80-хх рр. ХХ ст. бібліотеки кардинально трансформуються. Така зміна пов'язана з перетворенням традиційної бібліотеки на інноваційний заклад культури, що виконує різноманітні функції; здійснюється перегляд засад бібліотечної діяльності, визначаються її напрями, форми та методи роботи. Особливу увагу бібліотекарі стали приділяти введенню різноманітних форм роботи з читачами, зокрема, пріоритетним стає проведення спеціальних читацьких конференцій.

Результатом творчого пошуку в бібліотечній діяльності стали нові моделі бібліотечних установ: бібліотека-музей, бібліотека-клуб, культурні центри, будинки народної творчості, українські світлиці й вітальні, літературно-музичні салони, аматорські клуби з вивчення народних звичаїв та обрядів, нестаціонарне обслуговування трудових колективів, які здійснюють соціально-побутове обслуговування населення.

Знаменний період у розвитку бібліотеки як мультифункціонального закладу культури припадає на 1990-ті рр: змінюються суспільно-культурні пріоритети, з'являються нові можливості в діяльності бібліотек, вдосконалюється їх інфраструктура тощо. У 1992 році провели I Всеукраїнський конгрес бібліотекарів, на якому були актуалізовані сучасні завдання стосовно діяльності бібліотек з урахуванням потреб нового суспільства, розвитку української державності, національної освіти, науки, культури [37, 7]. Виникає нове правове інформаційно-бібліотечне довкілля: впроваджується національне законодавство (Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», 1995 р.), яке створює широкі можливості для розвитку стратегічного курсу діяльності бібліотек різних типів і видів.

Відповідно до Закону України Про бібліотеки і бібліотечну справу:

«Стаття 5. Основи організації та функціонування бібліотечної системи України

Бібліотечна система України функціонує на основі скооперованого комплектування фондів та обробки документів, довідково-пошукового

апарату, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи.

Стаття 6. Види бібліотек

За значенням бібліотеки поділяються на:

всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні);

республіканські (Автономної Республіки Крим);

обласні;

міські;

районні;

селищні;

сільські.

За змістом бібліотечних фондів бібліотеки є:

універсальні;

галузеві;

міжгалузеві.

За призначенням бібліотеки поділяються на:

публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами;

спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій).

Публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки можуть об'єднуватися у централізовані бібліотечні системи.» [40]

Станом на сьогодні, в бібліотеках активно розвивається інтегрований напрям комунікативно-інформаційних технологій, що зробило їх привабливими для сучасного користувача. Сучасна бібліотека – заклад культури, який має широкі функції в сьогоdnішньому культурно-освітньому середовищі. Тепер це місце зустрічі та спілкування різних верств населення: представників різних національностей та культур. Бібліотека сприяє діалогу між різними соціальними групами суспільства, популяризує культурні цінності та прискорює демократичний розвиток, а також є гарантом доступності інформації. В умовах інформатизації

суспільства, вона покликана надавати можливості для безперервної освіти, сприяти засвоєнню користувачами вмінь та навичок знаходження і використання інформації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Бібліотеки пройшли складний шлях змін функцій і напрямків діяльності, які обумовлювалися зміною суспільних потреб. Історично, бібліотека була ціннісним орієнтиром суспільства та виконувала першорядну роль виробника вітчизняної культури, примножувала її здобутки і традиції та сприяла активному культурному прогресу, а також, була важливим джерелом національної ідентифікації держави. Для функціонування бібліотек у сучасному інформаційному середовищі ХХІ століття необхідно впроваджувати певні комунікативні технології та засоби.

Отже, в Розділі 1 були розглянуті теоретичні та історичні засади розвитку бібліотек. В підрозділі 1.1. «Комунікаційна діяльність як теоретична категорія: зміст, функції, характеристика базових понять» подано поняття «комунікація» та теоретичні засади комунікативної діяльності, які вивчались науковцями різних напрямків: філософами, бібліотекарами, істориками тощо. Досліджено та описано види комунікації та їх практичне застосування в умовах розвитку суспільства. Зроблено висновки, що комунікаційна діяльність як суспільства так і окремих організацій або компаній є важливою для майбутнього розвитку та існування загалом.

В підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток бібліотек в Україні: загальна історична ретроспектива» проаналізовано розвиток бібліотечної справи в Україні від часів становлення Київської Русі до ХХІ століття, законодавчий та правовий аспекти змін у галузі, а також, розписано поділ бібліотек за видами та напрямками діяльності станом на 2022 рік. Також, проаналізовано Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», окрема увага в якому направлена на статтю 5 та статтю 6. Саме в них міститься інформація про функціонування бібліотечної системи в Україні, її розподіл за видами та підпорядкування (державне, регіональне, обласне тощо).

Бібліотечна система України є досить розгалуженою галуззю зі складною системою підпорядкування, яка формувалась впродовж тисячі років і в результаті стала опором для інформаційно-культурної діяльності держави.

РОЗДІЛ 2. КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ТА ЗАВДАННЯ ІМІДЖЕВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАКЛАДУ

2.1. Мережа вітчизняних бібліотек та роль бібліотечних асоціацій у формуванні іміджу бібліотеки

В Розділі 1 міститься цитата 6 статті Закону України про бібліотеки та бібліотечну справу, яка дає зрозуміти, що мережа бібліотек України має логічний і структурований поділ та систему.

Національні бібліотеки та загальнодержавного значення – це одні з найбільших і найголовніших бібліотек України:

- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (Київ);
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (Київ);
- Національна бібліотека України для дітей (Київ);
- Національна історична бібліотека України (Київ);
- Національна наукова медична бібліотека України (Київ);
- Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника;
- Одеська національна наукова бібліотека;
- Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка;
- Державна науково-технічна бібліотека України;
- Державна бібліотека України для юнацтва;
- Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного (Київ);
- Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського;
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека.

Національна бібліотека України є провідним культурним, освітнім, науково-інформаційним державним закладом, що здійснює функції

науково-дослідного, методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та її реалізації.[41]

Державна бібліотека – бібліотека загальнодержавного значення, що здійснює бібліотечне, бібліографічне, інформаційне обслуговування користувачів і виконує функцію всеукраїнського науково-дослідного, методичного та організаційного центру бібліотек відповідної галузі або категорій користувачів. [41]

Бібліотеки такого рівня мають право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом.

Регіональні бібліотеки поділяються на універсальні (обласні, державні, республіканські), для дітей та юнацтва і спеціалізовані.

Також, окремо виділяють бібліотеки навчальних закладів, бібліотеки установ Академії наук, міські та районні, бібліотеки органів державної влади і галузеві.

Публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки можуть об'єднуватися у централізовані бібліотечні системи (ЦБС).

В Законі України про бібліотеки та бібліотечну діяльність міститься таке визначення:

«ЦБС — об'єднання бібліотек за адміністративно-територіальним принципом у єдине структурно-цілісне утворення для найбільш ефективного використання бібліотечних ресурсів району або міста.»[41]

Положенням про централізовану бібліотечну систему закріплено, що:

«До складу ЦБС входить центральна районна (міська) бібліотека, районна (міська) бібліотека для дітей та бібліотеки, що розташовані в межах адміністративного району (міста) на правах філій.

Об'єднуватися у централізовані бібліотечні системи можуть публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки.

Керівники централізованих бібліотечних систем призначаються на посаду шляхом укладення з ними контракту на п'ять років за результатами конкурсу.» [41]

Всі бібліотеки мають чітке підпорядкування та виконують встановлені цією ієрархією цілі і завдання.

Для розвитку професійної спільноти та забезпеченням якісної комунікації створюють фахові організації. В бібліотечно-інформаційній галузі це асоціації. Наприклад, Міжнародна асоціація музичних бібліотек, архівів та документаційних центрів, Американська бібліотечна асоціація, Австралійська бібліотечна асоціація, Італійська бібліотечна асоціація та ін.

В Україні бібліотечною спільнотою «опікується» Українська бібліотечна асоціація. Це незалежна всеукраїнська громадська організація з індивідуальним і колективним членством, яка об'єднує на добровільних засадах осіб, професійно пов'язаних з бібліотечною справою, бібліографічною та інформаційною діяльністю, та тих, хто зацікавлений у їхньому розвитку. Установча конференція Української бібліотечної асоціації відбулася 1 лютого 1995 року. [42]

Саме УБА сприяє активним змінам та розвитку спеціальності. Членами асоціації проводяться конференції, семінари і тренінги, підвищення кваліфікації фахівців, розроблено й запроваджено Кодекс етики бібліотекаря. Представники організації беруть активну участь у законотворчих проєктах, доводячи до влади всі проблеми та питання сфери, які потребують аналізу, реорганізації та інших змін.

«ВГО Українська бібліотечна асоціація як національна бібліотечна асоціація є членом Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) і представлена у трьох секціях – національних бібліотечних асоціацій, публічних бібліотек та університетських бібліотек. Це дає можливість членам Асоціації репрезентувати Україну на міжнародній арені, брати участь у міжнародних проєктах і бути обізнаними у світових тенденціях бібліотечної справи. Члени ВГО Українська бібліотечна асоціація беруть участь у щорічних Конференціях ІФЛА, у роботі

експертних груп, поширюють кращий зарубіжний досвід в Україні, сприяючи доступності інформації, ліквідації інформаційної та електронної нерівності. У 2010-2013 рр. ВГО Українська бібліотечна асоціація за підтримки Фонду Білла та Мелінди Гейтс реалізувала програму ІФЛА «Розбудова потужних бібліотечних асоціацій», що дало можливість бібліотечним фахівцям отримати нові знання і навички з менеджменту професійних бібліотечних об'єднань.»[43]

Задля привернення уваги суспільства і влади до бібліотек, у грудні 2018 року була розроблена програма з адвокасі «Через бібліотеки – до знань!». [44]

Головними цілями програми стали:

- сприяння модернізації матеріально-технічної бази бібліотек в Україні;
- формування позитивного іміджу бібліотек у суспільстві (цільова аудиторія: користувачі бібліотек, представники владних структур, працівники бібліотек);
- підвищення рівня кваліфікації бібліотечних працівників в Україні з метою задоволення потреб користувачів, що постійно змінюються, з урахуванням сучасних інформаційних технологій.

Зараз УБА підтримує розвиток бібліотечної спільноти та формування іміджу інформаційних закладів за допомогою реалізації проєктів різного характеру та завдань. Наприклад:

Розвиток бібліотек як хабів активних громадян

«Проєкт Розвиток бібліотек як хабів активних громадян (Growing Active Citizens Hubs) впроваджується Progress Foundation (Румунія) за фінансової підтримки Європейського Союзу та Black Sea Trust for Regional Cooperation, a project of the German Marshall Fund of the United States у

Вірменії, Молдові, Румунії та Україні за допомогою регіональних партнерів» [45]

Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності

«Проект «Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності», розроблений ВГО Українська бібліотечна асоціація, здобув перемогу в грантовій програмі Українського культурного фонду в рамках напрямку Посилення мереж у сфері культури.

Мета проекту – допомогти бібліотекарям та представникам органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних команд, які відповідають за надання культурних послуг населенню, створити принципово нові публічні бібліотечні простори та наповнити їх інноваційними бібліотечними і культурними послугами.» [46]

Спроможні бібліотеки сприяють досягненню Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року

«В квітні 2020 року ВГО «Українська бібліотечна асоціація» розпочала реалізацію проекту «Спроможні бібліотеки сприяють досягненню Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року», що імплементується в межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки урядів Данії, Швеції та Швейцарії.

Основна мета проекту – підвищити інституційну спроможність 10-ти обраних за внутрішнім конкурсом бібліотек Донецької та Луганської областей.»[47]

«Твори культуру: бібліотечні інноваційні послуги»

«У березні 2020 р. ВГО Українська бібліотечна асоціація реалізувала міжнародний проєкт під назвою «Твори культуру: бібліотечні інноваційні послуги», що був підтриманий Європейським Союзом за програмою Дім Європи.

Основна мета проєкту – навчити бібліотекарів з України та Білорусі створювати інноваційні бібліотечні послуги, які розвиватимуть культурні та творчі індустрії цих країн, з використанням спеціальної методології «Дизайн-мислення для бібліотек». Ця методологія була розроблена Публічною бібліотекою м. Чикаго (США) та Публічними бібліотеками м. Орхуса (Данія) за підтримки Фонду Білла та Мелінди Гейтс.»[48]

У 2013 році була створена Молодіжна секція Української бібліотечної асоціації. Місією секції є підтримка молодіжних ініціатив, всебічне сприяння розвитку молоді в бібліотечній галузі України та формування демократичного інформаційного суспільства. Мета організації – допомога молоді у професійному розвитку, спрямувати їх потенціал на реалізацію змін інформаційно-бібліотечного середовища України та світу. [49]

Участь в МС УБА беруть фахівці віком до 35 років. Діяльність Секції регулюється чинним законодавством України, Статутом ВГО «Українська бібліотечна асоціація» та іншими офіційними документами УБА. Щороку, на сайті організації публікується публічний звіт діяльності та план роботи на наступний рік.

Станом на 2022 рік під егідою МС УБА діють такі проєкти:

Школа молодих бібліотекарів УБА

«Школа молодих бібліотекарів Української бібліотечної асоціації – це інформаційно-освітній проєкт, який проводиться у форматі тренінгів з використанням інтерактивних форм навчання, майстер-класів, практичних

занять та інших форм, що сприяють розвитку креативності його учасників.»[50]

Форум молодих бібліотекарів УБА

«Комунікація – один із ключових елементів професійного розвитку будь-якої спільноти, а особливо – бібліотечної. Сучасні засоби комунікації дозволяють бібліотекарям спілкуватися безперервно та безперешкодно, адже соціальні мережі створюють усі необхідні умови для поширення досвіду бібліотекарів, обговорення досягнень та здобутків. Молоді бібліотекарі, що належать до покоління digital native, не знають перешкод у мовах та країнах, до обговорення проблем можуть залучати колег із різних куточків світу. Проте, незважаючи на такі широкі можливості, як ніколи затребуваними залишаються канали реальної комунікації та спілкування «наживо»: конференції, форуми, семінари, лекції та ін.

Зважаючи на таку потребу, Молодіжна секція Української бібліотечної асоціації започаткувала у 2016 році щорічний Форум молодих бібліотекарів.» [51]

Всеукраїнський конкурс «Творчий злет: молодий бібліотекар року»

«Бібліотекар – престижна професія. І ті, хто обрав цей шлях, є амбіційними, креативними, творчими людьми. Для молодих бібліотечних фахівців, котрі прагнуть до самореалізації та саморозвитку в бібліотечній справі, з 2014 р. ініційовано Всеукраїнський конкурс «Творчий злет: молодий бібліотекар року». [52]

На базі організації проводять різноманітні заходи: круглі столи, школи, конференції тощо, які допомагають молодому фахівцю стати більш впевненим під час формування свого професійного та наукового шляху. На

сайті МС УБА можна знайти посилання для самоосвіти, різноманітні інструкції та поради.

Важливою підтримкою для українських бібліотек являються міжнародні організації IFLA і ЮНЕСКО. За їх підтримки в Україні функціонують більшість проєктів, які надзвичайно позитивно впливають на розвиток галузі. Обидві організації є постійними партнерами УБА, тому за допомогою співпраці було реалізовано вже багато грантів.

IFLA або Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ – міжнародна організація, яка представляє інтереси бібліотечних та інформаційних працівників. [53] Вона заснована у 1927 році в Шотландії. Офіс знаходиться в Гаазі. Основними цілями федерації є представлення інтересів членів організації на світовій арені, забезпечення розвитку галузі та заохочення до високих стандартів. IFLA має партнерів по всьому світу та є постійним учасником всіх наймасовіших проєктів, пов'язаних з бібліотечною та інформаційною справою.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, скорочено ЮНЕСКО (англ. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) – міжнародна організація, спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка при співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо.[54] ЮНЕСКО відіграють важливу роль на міжнародній площадці, а тому їх співпраця з українськими організаціями стала одним з базових напрямів для розвитку культурно-освітніх товариств та спільнот.

2.2 Бібліотека як сучасний простір в структурі культурно-мистецьких заходів та засіб об'єднання громади (на прикладі громадських бібліотек Вашингтона)

Бачення сучасної бібліотеки суспільством кардинально змінилися: формат звичайної «книгозбірні» застарілий, тому бібліотечне середовище потребує кардинальних змін. Бібліотеки перетворюються на громадські простори, а не нудні місця для читання, тож тепер вони так звані «ланцюжки культури» та місця об'єднання громади. Прослідкувати такі зміни можна на прикладі громадських бібліотек Вашингтона.

Завідувач публічної бібліотеки Вашингтона Чарльз Едвард Дарліні говорить, що бібліотека – це природне місце для того, щоб люди збирали разом або обговорювали ідеї. Щоб таким чином, зростали разом. [54]

Для населення тут проводять вечірні читання, денні сесії розмальовки для дорослих, надають можливість скористатися стаціонарними комп'ютерами, принтерами та сканерами. Також, в бібліотеці можна скористатися швацькою машинкою і 3D принтером. Все це безкоштовно для людей, потрібно лише мати читацький квиток.

Директор громадських бібліотек Вашингтона Річард Реєз-Гавелтон вважає, що бібліотека має надихати і забезпечувати комфорт. Кожен, хто заходить в бібліотеку, має відчувати, що прийшов до місця, де його поважають, де він може займатися своїми справами: попрацювати над резюме, сховатися від холоду або взяти участь у дитячій програмі.

Найпопулярнішою активністю в бібліотеці є дитячі читання. Батьки мають можливість познайомитись між собою, а діти – розважитись, навчитись чомусь новому і цікавому та бути частиною соціуму.

Зовнішній вигляд будівель та дизайн приміщень також дуже відрізняється від звичних всім інформаційних установ. Яскраві кольори, широкий простір, кав'ярні, ігрові кімнати та індивідуальні робочі кімнати – саме так виглядають громадські бібліотеки у Вашингтоні. Наприклад, одна з бібліотек знаходиться на першому поверсі комплексу елітного житла. Влада надала під будівництво територію, на якій знаходилось старе приміщення книгозбірні, натомість, будівельна компанія взяла на себе всі витрати з відбудування нової сучасної бібліотеки. Тому державні кошти,

які могли витратити на будівництво, спрямували на інші громадські потреби.

В іншій бібліотеці цілий поверх відвели для дітей. Тут розташували ігрові кімнати, іграшки, бізи-борди та інші цікаві речі, які спрямовані на всебічний розвиток малюків. Таким чином, дирекція громадських бібліотек Вашингтона поступово відходить від стандартного планування бібліотечного простору, та підлаштовує заклади під конкретні райони, в яких вони розташовані.

Фонди бібліотек мають цінні й рідкісні документи, а також постійно оновлюються новими популярними виданнями на різні теми: політика, історія, культура і мистецтво тощо. Так, наприклад, популярна і дуже обговорювана книга Майкла Волфа про Дональда Трампа «Вогонь і лють. Всередині Білого дому Трампа» була в бібліотеці вже в день релізу і майже одразу всі примірники були розібрані. Фонд відкритий, розташований по всьому залу, а стелажі сучасні і зручні, щоб було комфортно людям будь-якого віку і зросту.

Річард Реєз-Гавелтон розказав журналістам «Голос Америки українською», що бібліотеки дуже популярні серед містян. Тому що жителям великого міста просто необхідно мати якесь місце, поза домом і роботою, де вони будуть відчували себе активною частиною громади і суспільства.

Враховуючи соціально-економічне становище країн, реалізувати участь українських бібліотек у житті громади можна за допомогою організації культурно-мистецьких заходів. Бібліотекарі можуть організувати захід самостійно, надати приміщення бібліотеки для його проведення або взяти участь у партнерській програмі. Партнерство є відносно новим напрямом роботи та комунікаційної діяльності бібліотек. Галузь активно вивчається науковцями та фахівцями бібліотечної справи, щоб розробити чіткий стандарт та інструкції в партнерській діяльності бібліотек. Для фахівців проводять тренінги та багато інших освітніх

заходів, щоб навчити шукати партнерів, реалізовувати програми та створити умови безпечного партнерства для бібліотек.

Масові заходи в бібліотеках проводять відповідно до плану роботи, який створюється та затверджується керівництвом. До планування підходять відповідально, враховуючи тип і напрямок роботи бібліотеки, активну аудиторію, територіальне та адміністративне підпорядкування. Тобто, тема та місяць масового заходу мають відповідати цілям і цінностям бібліотеки, відображати завдання її роботи. Наприклад, дуже недоречно проводити в дитячій бібліотеці зустріч з письменником-романістом, тому що його творчість, скоріше за все, направлена на дещо старшу аудиторію.

В приміщенні бібліотеки можна проводити зустрічі з культурними діячами, дні інформації, літературні вечори, дні кіно, різні івенти, присвячені державним, релігійним або іншим святкам та ще багато інших форм. Найчастіше, невеликі бібліотеки проводять масові заходи в читальному залі, в той час, коли бібліотеки обласного та регіонального значення мають конференц-зали, актові зали та інші приміщення, які можна залучати для масової роботи або надавати в оренду.

Останнім часом популярності набирають онлайн формати: вебінари, круглі столи, презентації тощо. Найпопулярніші майданчик для проведення заходів дистанційного формату – Youtube, Google Meet, Zoom, а також прямі етери на Facebook.

На всіх зустрічах має бути модератор або ведучий (в залежності від форми проведення). Роль модератора/ведучого може виконувати фахівець інформаційного закладу або запрошена людина (професійний ведучий, спікер, диктор тощо).

Також, важливо подбати про технічну складову:

- учасники повинні бути забезпечені гаджетами, за допомогою яких вони приєднуються до конференції (якщо захід проводиться онлайн);
- спікерів має бути добре чути;
- приміщення повинно бути зручним та доступним;
- бібліотекарі мають забезпечити посадковими місцями всіх охочих.

Бібліотеки України поступово та повільно, але змінюються. Партнерські програми допомагають облаштовувати та змінювати приміщення, стати ближчими до користувачів, брати участь в житті громади. За допомогою цієї співпраці викорінюється стереотип, що бібліотека це нудно, складно та нецікаво. Заклади оснащуються новими гаджетами, змінюють внутрішнє середовище, стають центрами громадських ініціатив.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У Розділі 2 мною було проаналізовано та описано мережу вітчизняних бібліотек: їх склад, призначення та систему функціонування. Наведені поняття «Державна бібліотека» та «центральна бібліотечна система», додано витяг із Закону України про бібліотеки та бібліотечну справу.

Було систематизовано інформацію про роль Української Бібліотечної асоціації в формуванні іміджу сучасної бібліотеки. Розглянути роботу молодіжної секції УБА, проектну діяльність організації та досліджено її участь в законотворчому процесі.

Сучасні бібліотеки – це центри громадських об'єднань, що мають на меті не тільки інформатизацію, а й об'єднання спільноти та створити комфортні умови для розвитку і змін. Тому в Підрозділі 2.2 описано зміни форми роботи бібліотеки на прикладі громадських бібліотек Вашингтону, які є дуже популярними серед жителів міста та ламають стереотипи щодо звичного образу бібліотек.

Також, описано реалізацію участі українських бібліотек в громадському житті спільноти. На жаль, бібліотеки України ще не на тому рівні трансформацій, якого досягли їх зарубіжні колеги. Проте, з кожним днем ця робота ведеться все активніше: проводяться дослідження, змінюються норми та закони, проводять навчання для фахівців тощо.

РОЗДІЛ 3

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1. Роль новітніх медіа у формуванні комунікаційних та соціокультурних змін в роботі бібліотек України (на прикладі бібліотеки НМАУ імені П.І. Чайковського)

Розвиток технологій та зміна поколінь користувачів бібліотек змушують книгозбірні розвиватися і шукати нові формати комунікації. Традиційні форми все менше допомагають залучати користувачів та зберігати канал комунікації «бібліотека – користувач», тому потрібно розширювати власне медіасередовище. Для цього залучають всі доступні способи комунікації та інформатизації: вебсайти, соціальні мережі, месенджери, відео та аудіо-хостинги тощо.

Розробка та ведення вебсайту бібліотеки дає можливість дистанційного обслуговування та ширшого інформування, прибираючи потребу користувача безпосередньо відвідувати заклад. Соціальні мережі та месенджери допомагають отримати якісний зворотній зв'язок різних груп користувачів та залучати всі можливості ресурсів в роботу. Відео та аудіо-хостинги – також про нові можливості і комунікацію, але вже за допомогою відеороликів та подкастів.

Дослідження даної теми є актуальним, адже поступово бібліотеки освоюють різноманітні медіа, завдяки чому створюють нові канали комунікації та обслуговування. Однак, для ефективного дослідження співпраці бібліотек із засобами масової комунікації необхідно зрозуміти поняття медіасередовище.

Поняття «медіасередовище» досліджувалось науковцями з середини ХХ століття, одним з перших, хто почав працювати в цьому напрямку, був Маршал Маклюен. Останнім часом дане поняття усе активніше входить у наше життя та в бібліотечну роботу, зокрема. Сучасний користувач –

вибагливий до комунікації та обслуговування, тому розвиток бібліотечно-інформаційної сфери та опанування медіаресурсів – це неминучий етап. У працях, що присвячені «медіа», Маклюен розглядав вплив медіасередовища на суспільство та підкреслював його роль в характеристиках такого середовища, а не у змісті [56].

Нові медіа значно розширюють властивості людини, але виникає проблема їх ефективного використання. На думку багатьох дослідників, медіапростір – це увесь обсяг інформації, що обертається в інформаційних потоках, і всі засоби трансляції інформації, зокрема бібліотеки, архіви, сховища, ЗМІ, засоби усної комунікації. Філософ Норберт Болц до царини медіа відносить як усне мовлення так і писемність, книгу і засоби масової інформації [57].

Досліджуючи поняття «медіасередовище» сьогодні, науковці намагаються якомога точніше його пояснити. Адже, з одного боку, медіапростір – це об'єкт уваги соціологів представників медіа і психологів, а з іншого – це формування культурного та соціального простору. В Україні дане питання оглядають Т.М. Запорожець, О.І. Кепканова, О.В. Петрунько, О.Ю. Мар'їна та ін. Локальний медіапростір виступає у них як об'єкт вивчення і функціонування медіаконтенту окремої сфери.

Т.М. Запорожець, наприклад, пише, що інформаційний простір – основа масової комунікації «у якому і завдяки якому виробляється, існує, циркулює, обертається інформація» [58]. Саме поняття медіасередовище, за О.І. Кепкановою, має дві окремі складові та поєднує в собі ознаки і середовища, як «неодмінну конотацію впливу на тих, хто в ньому перебуває» [59], так і певні ознаки, характерні медіа.

В дослідженнях взаємодії бібліотеки та нових медіа О.Ю. Мар'їної наголошується на необхідності розширення їх медіапростору. А, «об'єктивним і неминучим стає перерозподіл функцій і ролей бібліотек у системі цифрових комунікацій та новітніх медіа» [60].

Часто поняття «медіа» використовують у значенні «мас-медіа» або «новинних медіа», але в широкому сенсі воно має значення єдиного середовища, що слугує для передачі будь-яких даних в будь-яких цілях. Отже, медіасередовище бібліотек – це безпосередньо ті засоби, що активно впроваджуються в роботу бібліотек останнім часом: мас-медіа, мульти-медіа і директ-медіа.

Отже, «медіасередовище» в загальному вигляді – це простір, в якому формується, поширюється і відтворюється інформація. А одне з призначень – це створення умов для формування культури споживання цієї інформації в суспільстві за допомогою засобів масової комунікації.

Найпоширенішим терміном, яким позначають мас-медіа, в наш час залишається термін «засоби масової інформації» (ЗМІ). До них відносять газети, журнали, телебачення та радіо. Саме такі засоби донедавна використовувались в роботі бібліотек найчастіше, адже вони були доступні масовій аудиторії та набували широкого розповсюдження серед різних вікових груп.

Активна співпраця книгозбірень з традиційними ЗМІ в той час була зумовлена тим, що бібліотека була найпопулярнішим інформаційним ресурсом і майже всю актуальну інформацію шукали саме в бібліотеці. Так, за допомогою до бібліотекарів звертались журналісти, теле- та радіо-ведучі.

Також, бібліотеки випускають власні журнали. Вони є популярними і сьогодні та допомагають бібліотекарям йти в ногу з часом, завжди мати актуальну інформацію та вирішувати складні питання, що можуть виникати під час роботи.

Але, зі стрімким розвитком інформаційних технологій та комунікацій, традиційні ЗМІ зазнали суттєвих змін. А з появою всесвітньої мережі Інтернет, в інформаційному середовищі виділилось ще одне поняття – «нові медіа». Вперше про це поняття заговорили наприкінці ХХ століття. У 1991 році Рассел Нойман дав визначення поняттю «нові медіа» («new media»), як «новий формат існування засобів масової інформації, постійно доступних на цифрових носіях і має на увазі активну участь

користувачів у створенні та розповсюдженні контенту» [61]. Хоча, контентом для нових медіа може бути відео, онлайн-радіо, телевізійна трансляція, анімація, звукове оформлення, та, власне, текст, від традиційних медіа їх відрізняє користувацький контент. Нові медіа відкриті для взаємодії з користувачами, надають їм можливість самостійно створювати та модифікувати зміст повідомлень та власне інформаційне поле.

Поняття «медіа», «мас-медіа» та «соціальні медіа» останнім часом активно досліджуються як невід’ємну складову медіасередовища бібліотек. На сьогодні «медіа» можна розглядати в контексті динамічного елементу культури, який стрімко розвивається.

У бібліотечній роботі з кожним роком нові медіа все більше набирають популярність, адже зміна часу активно впливає на розвиток комунікації з користувачами, а практика показує, що такі засоби є достатньо дієвими та популярними.

Тож, чи можна об’єднати два цих поняття «нові медіа» та «традиційні медіа»? Обидва поняття вкладаються в термін «засоби масової комунікації» (ЗМК), в основі яких лежить спосіб поширення інформації, де користувач вже не є пасивним споживачем інформації, а може сам її творити, продукуючи власний контент.

Питання опанування бібліотеками власного медіапростору активно розглядається та вивчається науковцями бібліотечної сфери. Наприклад, в Харкові було започатковано «Школу бібліотечного журналіста», яка допомагає українським бібліотекарям опановувати медіасферу, набувати нових компетентностей та розширювати знання про бібліотечні комунікації. Для представників бібліотек постійно проводяться тематичні семінари, круглі столи, виносять теми пов’язані з медіа на конференції [62].

Засоби масової комунікації – це не тільки спосіб інформування, а ще й реклама бібліотечних послуг та діяльності. Рекламуючи себе та свою роботу, бібліотекарі мають набагато більше шансів до залучення

користувачів. Тобто, це досить дієвий канал комунікації, який працює одразу в декількох напрямках.

Медіасередовище бібліотеки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського

Історія бібліотеки Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського (НМАУ) безпосередньо пов'язана з розвитком музичної культури України, вона розпочала своє життя з відкриттям консерваторії у 1913 році. Під час Другої світової війни її надзвичайно багаті фонди були втрачено. Нове життя бібліотеки розпочалося з 1944 року, коли Київська консерваторія імені П. І. Чайковського повернулася з евакуації. У післявоєнний час першим директором стала Л.Д. Файнштейн, а нині на чолі бібліотеки – кандидат історичних наук Каліберда Н.Ю.

Не дивлячись на таку історичну та культурну вагу, медіасередовище бібліотеки певний час було достатньо неоднорідним. Враховуючи специфіку бібліотеки, вся комунікація була сконцентрована виключно на очному обслуговуванні користувачів. Згодом, була створена сторінка бібліотеки на сайті Академії, але інформація на ній не оновлювалась оперативно, а тому, з часом, стала неактуальною [63].

Довгий час основними засобами спілкування з користувачами для бібліотекарів залишались традиційні комунікації: спілкування під час обробки та видачі замовлення, усні довідки та рекомендації літератури. А всі новини та зміни в роботі бібліотеки передавались усно та за допомогою інформаційного стенду.

Перші зміни в розширенні медіасередовища бібліотеки сталися в 2016 році, коли фахівцями відділу обслуговування була створена сторінка в мережі Facebook (@nmaulib) [64], однак, поставало питання залучення підписників та читачів сторінки, адже користувачі бібліотеки не звикли до такого способу комунікації. Співробітники не розуміли, як правильно вести даний напрямок роботи, не проводили аналізу аудиторії, а тому,

контент майже не відповідав профілю та рівню роботи бібліотеки. З часом стало зрозуміло, що цікаво користувачам та чим бібліотека може ділитися на своїй сторінці у Facebook. Наприклад, пости про роботу бібліотеки та певне розкриття «закулісся» сприймається спільнотою краще, ніж репост дописів з інших сторінок. Зараз контент сторінки направлений на широку аудиторію: характер публікацій здебільшого науково-публіцистичний, а тому охоплюється не лише коло студентів та співробітників Академії, а й інших користувачів мережі, яким цікавий культурно-музичний напрямок. Стрічка оновлюється регулярними публікаціями про поповнення фондів, репостами новин у світі міжнародної й української культури, анонсами та звітами з концертів, масових заходів, а також посиланнями на електронні виставки [64].

Всі пости обов'язково супроводжуються яскравими світлинами та фотографіями подій, а кількість власних публікацій значно перевищує репости. Користувачам така комунікація подобається, про що свідчать коментарі під публікаціями, живі відгуки та багато повідомлень в Messenger. На сьогодні за сторінкою бібліотеки у Facebook стежать 857 користувачів, тобто зросла кількість людей які діляться публікаціями зі сторінки, отже збільшилось охоплення читачів (в середньому – 1200 профілів).

Наступним кроком стало оновлення інформації про бібліотеку на сайті Академії [63]:

- було створено нові рубрики;
- змінено оформлення сторінки;
- рубрики більш-менш регулярно оновлювалися
- створено електронний каталог.

Але найактивніше комунікація проводилась на сторінці бібліотеки в мережі Instagram (@nmau.lib), яка також була створена в 2016 році [65]. Однак, уявлення про те, як зробити сторінку цікавою та залучати користувачів до спілкування, зворотнього зв'язку та участі в інтерактивах,

прийшло не одразу. Спочатку стрічка складалась з одноманітних фотографій, а функції мережі використовувалися недостатньо.

Для покращення роботи сторінки був проведений аналіз аудиторії та контенту, проаналізовано активність підписників в залежності від тематики постів та часу їх викладання, проведено ребрендинг та розроблено власний стиль.

Цільова аудиторія – переважно студентство Академії. Враховуючи це, наповнення профілю підтягнули до потреб аудиторії та змінили, відповідно сучасним тенденціям та трендам. Було виявлено, що дописи, які викладались в ранкову пору, мають більше охоплення та більшу кількість вподобань. Також, активність значно збільшилась при взаємодії з користувачами за допомогою Instagram Stories, які були доступні для перегляду протягом 24 годин (прототипом цієї функції стала інша популярна платформа – Snapchat) [10].

Станом на 2022 рік, сторінка бібліотеки перетворилась на проєкт в Instagram, що має 418 підписників, кількість яких постійно зростає. На сторінці проєкту бібліотекарі збирають зворотний зв'язок, повідомляють новини і важливу інформацію та здійснюють дистанційне обслуговування. «Родзинкою» проєкту стали вікторини, які проводяться в Stories та дуже сподобались підписникам. Вікторини створювались не тільки для розваг, а й мали важливий освітній вплив: давали можливість підписникам перевірити свої знання та дізнатись щось нове й цікаве. На базі цього інтерактиву був створений окремий проєкт «Library Quiz», який став першим в Україні освітньо-розважальним онлайн проєктом з вікторинами на різну тематику, створений і розроблений співробітниками бібліотеки Академії.[66] На жаль, зараз проєкт заморожений, але бібліотекарі постійно шукають нові форми та можливості для його повернення.

Основою комунікації в Інстаграм також стали різноманітні опитування, які значно спрощують процес комунікації: користувачу більше не потрібно писати довгі повідомлення та переходити на сторонні ресурси, достатньо натиснути на відповідну кнопку, щоб залишити відгук

або реакцію. Таким чином, бібліотекарі постійно на зв'язку, створюють образ «друга», що дозволяє підписникам бути більш розкутими та чесними, вказувати на недоліки в роботі (якщо такі є) та допомагають суттєво покращити рівень комунікації. А ще, створюють позитивний образ бібліотеки в очах спільноти.

Передовим нововведенням в зміні комунікаційної роботи бібліотеки Академії стало створення Телеграм-бота `ntau.lib_bot` (67). Бот допомагає користувачу оперативно знайти потрібну інформацію, посилання на бібліотечні ресурси та дистанційно продовжити термін користування літературою. Це також перший в Україні Телеграм-бот, створений для бібліотечного обслуговування та комунікації.

Тож, за допомогою месенджерів та сторінок в соціальних мережах, бібліотекарі отримують достатньо інформації від користувачів, яка стимулює зміни в обслуговуванні або інформаційному забезпеченні.

У 2019 році почалась розробка вебсайту бібліотеки відділом інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення [68]. Цей процес започаткував новий етап дистанційної комунікації з користувачами, адже почався пошук нових способів подачі інформації та отримання зворотного зв'язку не лише за допомогою соціальних мереж та електронної пошти. Сьогодні, на сайті можна знайти багато цікавої та корисної інформації, яка оперативно оновлюється, онлайн-форми для спрощення комунікації з викладачами Академії, посилання на електронний каталог та зручний пошук по сайту. Але особливої уваги заслуговують електронні виставки. Вони стали прикрасою сайту та отримали позитивний відгук у відвідувачів ресурсу.

Опанування бібліотекою Академії новітніх напрямків роботи стали базою дистанційної роботи та онлайн комунікації з користувачами як під час локдаунів, так і в умовах воєнного стану, адже всі вищезгадані засоби були активно інтегровані в робоче середовище. Сучасні форми роботи дуже подобаються користувачам, адже дають можливість безпосередньо взяти участь в соціально-культурних змінах підрозділу Академії та

впливати на формування змін не тільки в бібліотеці, а й у всьому навчальному закладі. Тож, грамотно організований процес комунікації за допомогою медіа допоміг забезпечувати підтримку навчального процесу, а також підтримку творчої спільноти у такий складний для країни період.

Під час роботи над дослідженням, мною та колегами з відділу обслуговування, було проведено опитування «Аналіз комунікаційного середовища бібліотеки НМАУ» серед користувачів бібліотеки Академії за допомогою Google-форми, проєкта бібліотеки в Інстаграм та чат-бота в Телеграм. В опитуванні взяли участь 50 респондентів. Це 30% охопленої даними інструментами аудиторії. Для покращення дистанційної роботи бібліотеки, було проаналізовано комунікаційне середовище структурного підрозділу Академії «Бібліотека», щоб зрозуміти, чи влаштовує користувачів та підписників онлайн-ресурсів комунікаційна політика і в якому напрямку рухатись далі.

Аудиторії було запропоновано дати відповіді на 6 запитань.

Першим було запропоновано дати відповідь на питання «Чи користуєтесь ви послугами інших бібліотек?» Це допомогло зрозуміти, чи зможуть користувачі здійснити порівняльний аналіз комунікативного середовища бібліотеки НМАУ імені П. І. Чайковського та будь-якої іншої бібліотеки.

Враховуючи специфіку бібліотеки Академії, результат був дещо прогнозованим: лише 38% опитуваних користуються послугами інших бібліотек.

Чи користуєтесь ви послугами інших бібліотек?

50 відповідей

 Копіювати

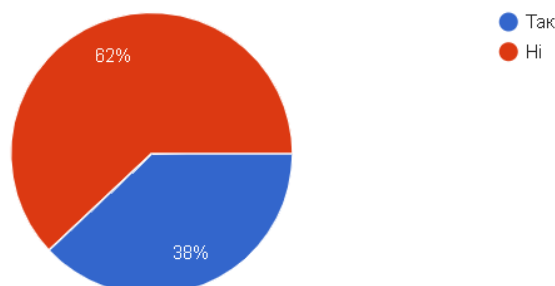

Рис. 3.1

Питання «Які засоби вам більше подобаються для дистанційної комунікації «користувач-бібліотека?»» показало, що найбільше користувачам подобається комунікація за допомогою соціальних мереж та месенджерів, тому майбутню комунікативну роботу необхідно планувати з урахуванням саме цього аспекту. Ці варіанти обрали 66% опитуваних. Найменше обирали варіант «Електронна пошта», а один респондент навіть окремо вказав, що це дуже незручно. Тож, використовувати цей засіб комунікації в бібліотеці потрібно тільки в тому випадку, коли інші канали не зможуть задовольнити запити користувача.

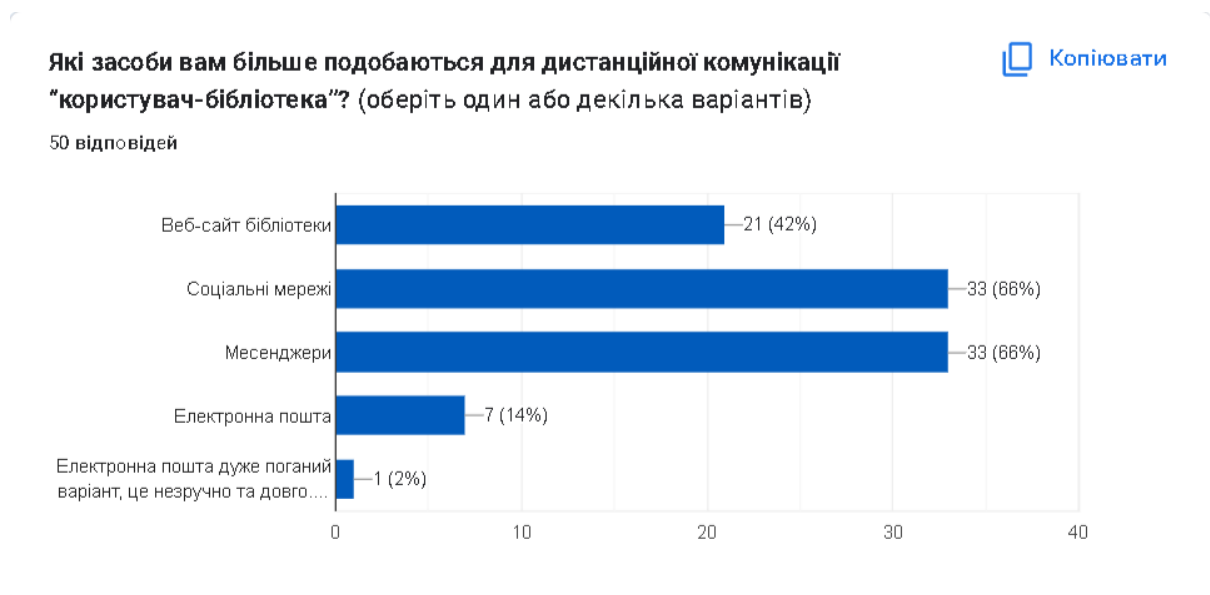

Рис. 3.2

Також, стало цікаво, чи всі ресурси, які використовують бібліотекарі у своїй роботі, відомі користувачам та в якому напрямку потрібно проводити інформаційну діяльність. Тому, респондентам було запропоновано дати відповідь на питання «За якими нашими платформами ви слідкуєте?».

За якими нашими платформами ви слідкуєте? (оберіть один або декілька варіантів)

 Копіювати

50 відповідей

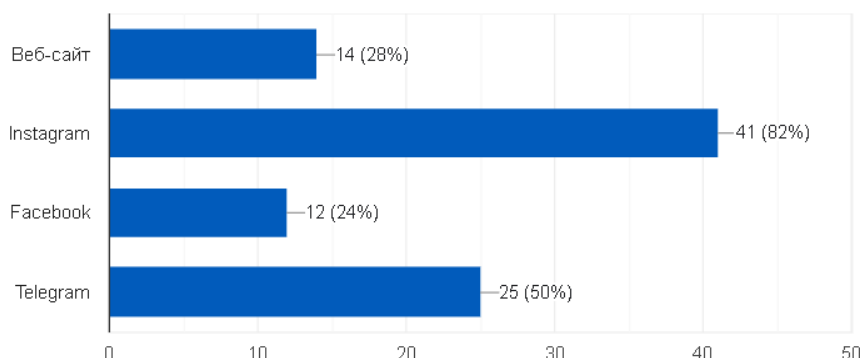

Рис. 3.3

Наступне питання, яке нас цікавило «Чи влаштовують вас платформи, які ми використовуємо для онлайн-комунікації?». 96% респондентів відповіли позитивно, а це значить, що фахівці бібліотеки обрали правильні засоби для роботи. Під час залучення нових медіа в роботу, співробітники бібліотеки керувались власними знаннями тих чи інших платформ, вмінням їх правильно використовувати та орієнтувалися на запити користувачів під час обслуговування. Це говорить про професійність бібліотекарів та про те, що вони активно залучають студентську спільноту до розвитку бібліотеки.

Чи влаштовують вас платформи, які ми використовуємо для онлайн-комунікації?

 Кс

50 відповідей

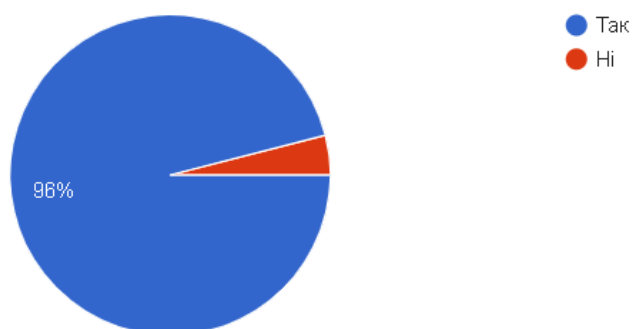

Рис. 3.4

Респондентам було запропоновано дати відповідь на питання «Чи хотіли би ви змінити щось в онлайн-комунікаціях нашої бібліотеки?» і одразу запропонувати ідеї покращення комунікаційного середовища бібліотеки Академії в останньому пункті «Що ви можете запропонувати для покращення онлайн-комунікації нашої бібліотеки?». 86% респондентів вважають, що нічого змінювати не потрібно. Окремо, виділили роботу бота в Телеграм.

Чи хотіли би ви змінити щось в онлайн-комунікаціях нашої бібліотеки?

 Копіювати

50 відповідей

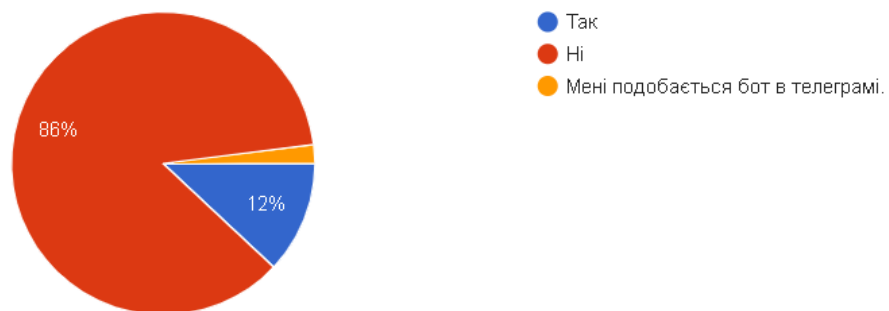

Рис. 3.5

Загалом, можна зробити висновок, що більша частина користувачів бібліотеки та слідувачів за онлайн-ресурсами задоволена рівнем і якістю комунікацій «користувач-бібліотека» та не потребують змін. Але у розгорнутій відповіді на останнє питання ми отримали декілька практичних рекомендацій, які в майбутньому обов'язково будуть опрацьовані та впроваджені в подальшу роботу.

Що ви можете запропонувати для покращення онлайн-комунікації нашої бібліотеки?

13 відповідей

- Оперативні оновлення графіку роботи бібліотеки. Повідомлення про нові надходження.
- Доступ до всіх матеріалів в електронному варіанті
- Мені все подобається)
- Все в порядку! Хотілося б побажати терпіння працівникам бібліотеки))) 😊
- Ви й так чудові)
- Все прекрасно. Було б чудово в якості бонуса виграти похід на чай з Вами☐
- Навіть не знаю, все ніби ок, ви комунікуєте з користувачами, то вам і видніше. Щастя в добрій і потрібній справі!
- Хочу бачити частіше Ваші посмішки 😊
- Хотілося би оновлення доповнення репертуару бібліотеки загалом

Рис. 3.6

В результаті даного анкетування ми побачили, що 95% респондентів позитивно відгукуються про комунікаційну політику бібліотеки НМАУ ім. П. І. Чайковського. Користувачі постійно на зв'язку з фахівцями, які, окрім здійснення обслуговування навчального процесу, можуть розважити, підтримати та дати корисну пораду.

Результати опитування висвітлені в Додатку 1.

Під час дослідження комунікаційного середовища та з метою покращення практичних навичок, мною було запропоновано, розроблено та проведено коротку вікторину на тему українських народних пісень. Тематика була обрана враховуючи сучасну ситуацію культурно-політичну ситуацію в країні та вподобання аудиторії.

Рис. 3.7

Українські народні пісні все більше набувають популярності в масовій культурі і повертаються до нашого буденного життя, тому підписникам сторінки було запропоновано перевірити знання текстів українських народних пісень, а саме: обрати з запропонованих варіантів пропущену частину тексту. Вікторина проводилась на сторінці проекту бібліотеки в Instagram та включала в себе п'ять питань.

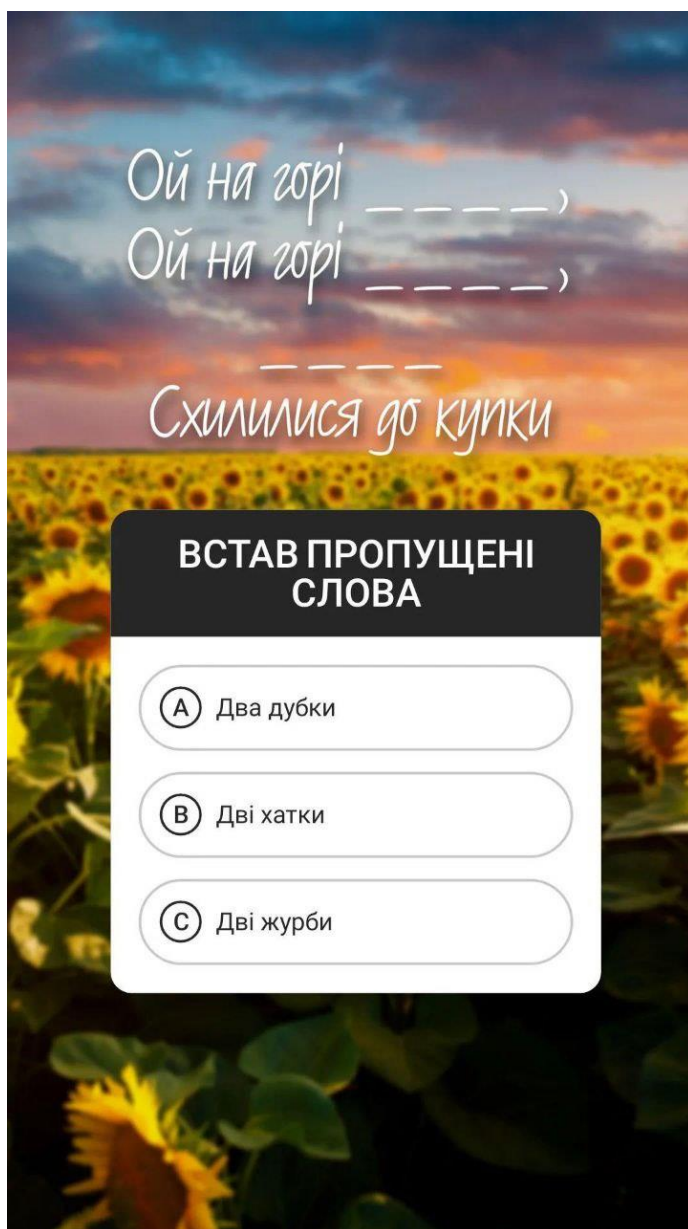

Рис. 3.8

Під час проведення вікторини аудиторія проявила високу активність. Якщо брати до уваги не тільки соціально-економічні обставини, а також емоційний стан людей, то стає зрозумілим, що такий формат вікторин в Instagram є актуальним, сучасним і дуже імponує аудиторії. За допомогою цієї онлайн-активності було охоплено 165 облікових записів, що є третиною від загальної кількості підписників проєкту та 70% від середньої кількості охоплених облікових засобів в 2021 році.

Можна зробити висновок, що така форма комунікації з користувачами вдала і гарно працює як в умовах дистанційної роботи, так і в поєднанні з очною роботою бібліотеки. За допомогою вікторин на

сторінці проєкту бібліотеки в Instagram проводиться пропагування бібліотечно-інформаційної роботи і збагачення знань та навичок підписників. Ця діяльність обліковується та вноситься в щорічний звіт директора бібліотеки як частина роботи відділу обслуговування.

Скріншоти з питаннями та результатами проведеної вікторини відображені в Додатку 2.

Також, завдяки можливості попрацювати в напрямку digital-комунікації, мною були сформовані та перевірені на практиці правила комунікації бібліотекарів на платформі Instagram:

1. Залиште діловий стиль спілкування на папері. Instagram – це соціальна мережа, яка була створена для обміну фотографіями та думками. Тут не потрібно бути занадто офіційними, інформація має бути цікавою і без зайвого навантаження. Можна навіть в жартівливій формі.
2. Бути відкритим до користувачів. З першого пункту витікає другий. Важливо бути чесним і відкритим з користувачами. Давати зрозуміти, що в бібліотеці працюють звичайні люди, у них також бувають як злети, так і падіння.
3. Сформувати дружню атмосферу. Найкомфортніше середовище вибудовується тоді, коли у вас дружні відносини з аудиторією і максимальний контакт. Цього можна досягнути, якщо спілкуватися з підписниками так, як би ви спілкувалися з товаришами. Можна використовувати у вітання слово «друзі» замість «підписники», не забувати користуватися смайликами та іншими сучасними засобами діалогу.
4. Не залишайте повідомлення підписників без відповіді. Тільки так формується якісний комунікативний канал і складеться гарне враження про бібліотеку.
5. Зворотний зв'язок – база комунікації. Завжди просіть аудиторію давати вашій роботі зворотний зв'язок. Саме так ви будете розуміти, в якому напрямку розвивати вашу сторінку і який контент буде

цікавим для спільноти. Також, не забувайте про відгуки у відповідь. Вас відмітили в дописі або сторіс? Подякуйте і поставте лайк. Підписники цінують, коли бібліотекарі самостійно йдуть на контакт з ними.

6. Привітання з Днем народження від бібліотеки з підбором фрагменту музичного твору з бібліотечного фонду для своїх підписників, читачів.
7. Відслідковування діяльності студентських колективів та їх здобутків і підготовка вітання з перемогами на конкурсах. Анонсування проведення конкурсів та фестивалів які будуть цікаві потенційним стейкхолдерам. і т.д.

3.2. Діяльність українських бібліотек умовах військової агресії

Останні три роки робота бібліотек України трансформувалась максимально швидко. І якщо питання обслуговування під час ковіду вирішилось введенням карантинних заходів та обмежень, то робота в умовах воєнного стану стояла набагато гостріше. Виникало дуже багато запитань:

1. Як убезпечити персонал бібліотеки і користувачів?
2. Як забезпечити повноцінний доступ до інформації?
3. Який графік роботи буде оптимальним?
4. Які канали комунікації обрати для сповіщення користувачів про зміни в роботі і обслуговуванні тощо.

На жаль, не всі бібліотеки змогли повернутися до роботи через військову агресію країни-сусіда. Бібліотеки прифронтових міст не мають можливості створити безпечні умови доступу до інформації для своїх користувачів. Але декілька бібліотек вдалось евакуювати в більш захищені міста, тому що така практика не нова для українських реалій. Так, у 2014-2015 роках були евакуйовані бібліотеки з окупованих регіонів Луганщини та Донеччини [69]. в безпечні місця. Наприклад, наприкінці 2015 року була

переміщена у місто Старобільськ та відновила свою роботу головна бібліотека регіону – Обласна універсальна бібліотека ім. О. М. Горького. Відновили свою роботу наукові бібліотеки евакуйованих з окупованої території освітніх закладів: бібліотека Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка в Старобільську, бібліотека Східноукраїнського національного університету імені В. Даля у Сєверодонецьку, бібліотека ДонДТУ у Лисичанську. 260 бібліотек Луганщини із всією матеріальною базою та бібліотечними фондами залишились на тимчасово окупованій території [70]

В 2022 році фонди бібліотек України вивозили в Західні та Центральні регіони країни. Благодійним фондом «Бібліотечна країна» за підтримки програми Black Sea Trust фонду German Marshall Fund було організовано проєкт LІB:ПРОДОВЖЕННЯ:

«Бібліотеки України довели свою значущість та потужну активність у надскладних умовах. Щоб підтримати успішних бібліотечних лідерів та лідерок у продовженні своєї справи та забезпеченні сталості у галузі та професії, команда проєкту відбере 30 учасників та учасниць для роботи у відновлювальному курсі, що триватиме з 20.07.2022 по 31.12.2022. Для бібліотечних лідерів та лідерок, які продовжили роботу в евакуації/переформатували свою діяльність внаслідок руйнування закладу/організували переміщення своїх бібліотечних закладів з тимчасово окупованих територій/вмотивовані лишатися та працювати в Україні, проєкт надасть підтримку віддаленого координаційного центру з метою:

- продовження професійного розвитку в бібліотечній галузі;
- фахової юридичної та психологічної підтримки;
- напрацювання навичок сталості;
- втілення розвиткових задач;
- набуття закладами міжнародного партнерства.

Також відібрані учасники та учасниці після успішного закінчення першого консультаційного етапу проєкту отримають невелику одноразову

стипендію для підтримки життєдіяльності та потреб професійного розвитку.

Робота координаційного центру буде тривати 6 місяців в онлайн форматі. Від учасників очікується активне включення в роботу центру та генерування ідей, участь в тренінговій програмі, можливість комунікувати на платформі Zoom як мінімум 1 раз на тиждень впродовж дії центру.

Під час реалізації проєкту бібліотечні працівники отримають можливості спілкування та обміну досвідом, підвищать рівень навичок проєктної діяльності та фандрейзингових кампаній.

Для участі у відборі запрошуємо бібліотекарів з таких областей Київська, Чернігівська, Сумська, Житомирська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Дніпропетровська.» [71]

В Києві найпершими до роботи повернулись бібліотеки закладів вищої освіти, адже першочерговим завданням цих бібліотек є підтримка і забезпечення навчального процесу. Найчастіше, для комунікації з користувачами, бібліотеки ЗВО використовують вебсайти закладу або бібліотеки та сторінки бібліотеки в соціальних мережах. В умовах воєнного стану бібліотекарі призвичаїлись надавати інформаційні послуги дистанційно, використовуючи для роботи месенджери та приватні повідомлення. Так, якість наданих послуг залишається на задовільному рівні та привертає увагу нових користувачів до бібліотек. Так як заклади освіти України, у більшості, обрали для здобувачів освіти змішану форму навчання, бібліотеки підлаштовують графік роботи під такий формат, щоб зайвий раз не наражати на небезпеки користувачів і співробітників, а також, для економії електроенергії та інших ресурсів.

Відновлення роботи бібліотечної галузі поступово розпочиналось з квітня 2022 року, щоправда, графік роботи більшості бібліотек скоротився.

Станом на кінець року, більша частина закладів відновила роботу та обслуговує користувачів у очному форматі. Виключенням стали проведення масових заходів та робота під час повітряних тривог. Зараз бібліотеки проводять масові заходи онлайн, залучаючи такі популярні платформи як Zoom та Google Meet. Також, прями трансляції проводяться в Youtube і соціальній мережі Facebook. Під час повітряних тривог бібліотеки припиняють обслуговування користувачів, а співробітники та інші люди, які в цей час знаходяться в приміщенні бібліотеки, проходять в найближче укриття.

Важливою частиною змін в роботі бібліотек в умовах військової агресії стала актуалізація фондів.

«24 червня за ініціативи Міністерства культури та інформаційної політики України, Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики за модерування генерального директора Одеської національної наукової бібліотеки Ірини Бірюкової відбулося відкрите засідання Ради з питань розвитку бібліотечної справи при МКІП.

Члени Ради обговорювали:

- результати опитування щодо стану фондів публічних бібліотек, проведеного фахівцями Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (червень 2022 року);
- практику застосування у публічних бібліотеках України Рекомендацій Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України;
- потреби користувачів бібліотек як ключовий фактор пришвидшення актуалізації ресурсів і послуг публічних бібліотек.» [72]

Ця проблема постала тому, що фонди більшої частини бібліотек складаються з великої кількості російських і радянських видань.

«Бібліотеки відіграють важливу роль у розвитку громадянського суспільства і все більше стають тим соціальним простором, де відбувається активна взаємодія, активне спілкування, обмін думками, досвідом, водночас, бібліотеки продовжують виконувати свою основну функцію – надають вільний доступ до інформації і тим самим забезпечують право на інформацію як фундаментальне право людини. Тому бібліотечні фонди є важливим інформаційним ресурсом держави і в період збройної агресії вони потребують особливої уваги», – зазначила заступник Міністра культури та інформаційної політики України та співголова Ради з питань розвитку бібліотечної справи Лариса Петасюк. [72]

Керівництвом НМАУ ім. П. І. Чайковського та директором бібліотеки було адаптовано впроваджені зміни в роботі під час локдауну до умов військового часу. Частина роботи була переведена на віддалений режим (всі працівники, які мають можливість працювати дистанційно, виконують роботу з дому або інших безпечних місць), розроблено та ухвалено графік та режим роботи, який одночасно дозволяє здійснювати повноцінне обслуговування та доступ користувачів до інформації, але є безпечним для працівників і відвідувачів. Проведено необхідні заходи безпеки та поінформовано працівників щодо всіх приміщень, які слугують укриттям, а також складено план дій на випадок надзвичайних ситуацій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Трансформація середовища та соціокультурні зміни стали поштовхом до пошуку бібліотекарями нових форм комунікації з користувачами, для привернення їх уваги до роботи інформаційних установ. Особливо гостро увагу на даний напрямок роботи вперше звернули під час локдауна. Активне впровадження віддаленої форми роботи і комунікації в 2019 році значно полегшило відновлення роботи в умовах воєнного стану.

Не минули такі зміни й бібліотеку Національної музичної академії імені П. І. Чайковського. В Розділі 3 було проаналізовано медіасередовище бібліотеки: детально розглянуто розвиток digital-комунікації, поступове впровадження нових ресурсів в роботу та опанування дистанційних форм комунікації фахівцями бібліотечної справи та спільнотою Академії. Під час дослідження зроблено висновки, що студентство та професорсько-викладацький склад закладу задоволений методами комунікації, які впроваджені в роботу бібліотеки та активно долучаються до всіх змін.

Також, було проаналізовано роботу бібліотек України в умовах воєнного стану. Так, можна побачити, що більшість бібліотек, які змогли відновити роботу, надають перевагу дистанційному обслуговуванню та опановують різноманітні інтернет-ресурси задля якісного комунікаційного процесу.

Роботу в умовах війни не залишили поза увагою законотворчі інституції, тому Міністерствами та провідними бібліотечними установами проводяться засідання та інші заходи, які мають на меті забезпечити нормативно-правове регулювання роботи бібліотек.

ВИСНОВОК

Сучасний етап інформатизації суспільства призводить не лише до автоматизації процесів, а й до зміни та розвитку комунікаційної діяльності. На сьогодні, комунікаційна робота є невід'ємним елементом нашого життя і грає провідну роль в розвитку роботи окремих компаній та організацій. Досліджувати питання «комунікація» та її важливість для розвитку людства почали в ХХ столітті. Так, виділяють багато форм та видів комунікації: внутрішня, зовнішня, вербальна, невербальна тощо.

Для здійснення комунікаційного процесу необхідна наявність того, хто генерує інформацію (відправник) і того, хто її отримує (одержувач).

Основою дослідження в магістерській роботі став сучасний бібліотечний простір, адже розвиток бібліотечно-інформаційної діяльності напряду впливає на розвиток культурної та духовної сфер країни та людства. Бібліотекарі поступово підлаштовують свою діяльність під суспільні зміни, опановують нові засоби та форми роботи, перетворюють бібліотеки на сучасні інформаційні центри.

В Розділі 1 «Теоретичні та історичні засади розвитку бібліотек» складається з двох підрозділів. В першому з них розглянуто поняття «комунікація» її види, форми та зміст. Досліджено використання та практичне застосування видів комунікаційної діяльності в різних сферах життя. Подані визначення, опрацьовані Н. Хамітовим та Г. Почепцовим. Детально розглянуто форми комунікації. окрему увагу в Підрозділі 1.1. «Комунікаційна діяльність як теоретична категорія: зміст, функції, характеристика базових понять» приділяється зовнішній і внутрішній комунікації, а також науковій комунікації та соціальним комунікаціям. В результаті зроблено короткий висновок, що комунікаційна діяльність є важливою як для загального розвитку людства, так і для якісної роботи конкретних організацій або компаній.

В Підрозділі 1.2. «Становлення та розвиток бібліотек в Україні: загальна історична ретроспектива» проаналізовано та систематизовано

інформацію про загальний розвиток українського бібліотечного середовища від давнини до сучасного стану. Описано історичний та нормативно-правовий аспекти бібліотечної справи часів Русі, переформатування бібліотек в період існування радянської України та описано сучасний етап формування та розвитку галузі. Бібліотечна справа є однією з найстаріших галузей культурно-духовного розвитку країни. Її засновником прийнято вважати Ярослава Мудрого, який вважається творцем першої бібліотеки при Софійському соборі, а активний її розвиток припав на середину ХХ сторіччя. В сучасному світі бібліотеки переформатовують свою роботу з простих «книгозбірень» на інформаційні центри. Змінюються задачі та цілі, тому бібліотекарі постійно зайняті пошуком тих можливостей, які допоможуть «тримати руку на пульсі» та залишатися гарантом якісних культурно-інформаційних послуг, а також надавати можливості для безперервної освіти, сприяти засвоєнню користувачами вмінь та навичок знаходження і використання інформації.

Розділ 2 «Комунікативна функція як соціальна взаємодія та завдання іміджевої політики закладу» складається з двох підрозділів. В підрозділі 2.1. «Мережа вітчизняних бібліотек та роль бібліотечних асоціацій у формуванні іміджу бібліотеки» було проаналізовано мережу бібліотек сучасної України: надано перелік національних бібліотек та загальнодержавного значення, подані визначення «Національна бібліотека України», «державна бібліотека» та «центральна бібліотечна система». Розписано склад ЦБС та ієрархію.

Також, проаналізовано діяльність Української бібліотечної асоціації, її становлення та розвиток, всеукраїнські та міжнародні партнерські програми, участь у розвитку державної інформаційної політики та розвитку бібліотечної галузі. Окрема увага була приділена Молодіжній секції УБА, яка є однією з найбільших українських організацій, чия діяльність спрямована на підтримку молодих фахівців інформаційно-бібліотечної справи.

Було подано коротку інформацію про діяльність міжнародних організацій IFLA і ЮНЕСКО.

В Підрозділі 2.2 «Бібліотека як сучасний простір в структурі культурно-мистецьких заходів та засіб об'єднання громади (на прикладі громадських бібліотек Вашингтона)» описано важливість актуального розвитку бібліотечного середовища в умовах соціальних та економічних змін суспільства.

Яскравим прикладом таких змін може слугувати бібліотечна система Вашингтона. Мерія зробила все для того, щоб бібліотеки стали центром об'єднання громади та все більше привертала до себе увагу. Зараз бібліотеки Вашингтону - це не просто книгозбірні, мета яких зберігати та впорядковувати документи. Тепер, це коворкінги та сучасний громадський простір, в якому кожен може знайти для себе щось цікаве та корисне. Бібліотекарі проводять заходи для батьків, вечірні читання, розмальовки для дорослих та багато іншого. В закладі можна отримати консультацію, надрукувати щось на 3D принтері або скористатися швацькою машинкою. І все це безкоштовно. Окрім того, зовнішній вигляд всіх бібліотек осучаснили: цікаві архітектурні рішення, яскраві кольори. В таку бібліотеку хочеться зайти навіть просто так, помилуватися.

На мою думку, саме так мають виглядати сучасні бібліотеки світу, щоб бути цікавими для користувачів та залишатися центром громадсько-культурної діяльності і розвитку.

Розділ 3 «Трансформація форм діяльності в умовах соціокультурних перетворень» містить в собі два підрозділи та важливу практичну складову магістерської роботи.

В підрозділі 3.1. «Роль новітніх медіа у формуванні комунікаційних та соціокультурних змін в роботі бібліотек України (на прикладі бібліотеки НМАУ імені П.І. Чайковського)» розглянуто важливу роль новітніх медіа в роботі сучасної бібліотеки. Подано декілька визначень поняття «медіапростір», «інформаційний простір», «медіасередовище» та «нові

медіа». Було систематизовано інформацію про вивчення медіасередовища вченими та описано їх дослідження в цій галузі.

В Під час роботи над підрозділом зроблено висновок, що основою комунікаційної роботи сучасної бібліотеки є її медіапростір, але це складна і недостатньо вивчена тема. Бібліотеки поступово змінюють стандартні канали комунікації та починають активно опановувати нові напрями і форми, адже сучасному користувачеві необхідно швидко знаходити інформацію та орієнтуватись у інформаційному просторі. Раніше, для додаткової комунікації, бібліотечні установи залучали «традиційні» медіа, які використовують і до сьогодні. Але розвиток нової формації суспільства, який базується на знаннях та інформації, зумовлює зміни в бібліотечному середовищі та формах комунікації, а тому бібліотекарі активно впроваджують в роботу «нові медіа» та розширюють свій простір впровадженням культурно-мистецьких заходів: event-практики, конкурси, фестивалі тощо.

Також, в роботі було досліджено медіасередовище бібліотеки Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського від етапу заснування до нововведень у кінці XXI століття.

Розпочалась робота зі створення сторінки бібліотеки на сайті Академії. Коли стало зрозуміло, що цього недостатньо для якісної роботи, почалось впровадження в роботу соціальних медіа: Facebook, Messenger та Instagram. Довгий час, комунікативно-інформаційна робота проводилась тільки в цьому напрямку, аж до 2019 року, коли співробітником відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення розпочалась розробка власного вебсайту. Це стало поштовхом до трансформації бібліотечної роботи. З'явився загальнодоступний електронний каталог, який значно спрощує обслуговування та допомагає користувачам здійснювати пошук дистанційно.

На сьогодні, для задоволення потреб користувачів та якісної комунікації, бібліотекарі використовують платформи Facebook, Messenger та Instagram, власний вебсайт та Telegram.

«Родзинкою» наочної комунікації та оновленої форми масової роботи з користувачами стали вікторини за допомогою сторіс в Instagram. Мною було запропоновано, розроблено та проведено коротку вікторину на тему українських народних пісень. За допомогою цієї онлайн-активності було охоплено 165 облікових записів, що дало зрозуміти зацікавленість аудиторії в таких форматах бібліотечної роботи.

Також, за допомогою засобів Google-форми, проєкта бібліотеки в Інстаграм та чат-бота в Телеграм було проведено опитування «Аналіз комунікаційного середовища бібліотеки НМАУ» серед користувачів бібліотеки Академії. Результати опитування показали, що академічна спільнота задоволена роботою бібліотекарів у напрямку комунікаційної діяльності та не вважають за потрібним проводити якісь критичні зміни. а це означає, що залучені засоби повністю відповідають запитам сучасного користувача та задовольняють його потреби.

Правильне використання комунікаційних засобів в роботі бібліотек – це надважливе завдання. Адже завдяки ним формується грамотна комунікаційна політика, яка сприяє якісному розвитку закладу. Користувач – невід’ємна частина роботи інформаційних установ, адже окрім зберігання фондів, завдання сучасної бібліотеки значно розширились за останні п’ятдесят років. Це і інформування, і підтримка культурної спільноти і культурного розвитку країни, навчання та об’єднання людей. Якісних результатів неможливо досягти, не проводячи інформаційно-комунікативну політику, не вивчаючи форми та види комунікації, також не залучаючи в роботу новітні медіа як засоби комунікації «бібліотека – користувач».

Даний напрямок роботи активно вивчають дослідники різних спеціальностей: від бібліотекарів до інших дотичних до галузі професій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хэмит Ф. Виртуальная реальность : Дайджест книги [Электронный ресурс] / Ф. Хэмит. – Режим доступа: <http://www.aquarun.ru/aquarius/hemit.html> (дата звернення: 13.10.2022).
2. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Г. М. Маклюэн ; пер. с англ. В. Николаева. – Москва ; Жуковский : КАНОН-пресс-Ц : Кучково поле, 2003. – 464 с.
3. Шевченко В. СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ : Матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, м. Київ, 30 листоп. 2018 р. Київ, 2018. С. 89-90.
4. Хамітов Н. Комунікація // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с.
5. Комунікативні стратегії : навч. посіб. / О. Ю. Бобало ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львів. політехніка". – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 344 с. : іл. – (Серія "Інформація. Комунікація. Документація" ; вип. 7). – Бібліогр.: с. 335-341 (91 назва). – ISBN 978-617-607-858-6
6. Комунікація // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 1 : А — Л. — С. 512.
7. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий; наук. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – 360 с.
8. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Інформаційна діяльність як пріоритетний напрям функціонування бібліотечно-інформаційної сфери ХХІ ст. / О. В. Воскобойнікова-Гузєва // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — Вип. 38. — Київ, 2013. — С. 18–36.
9. Давидова І. Соціально-комунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку / І. Давидова // Бібліотечний вісник. - 2014. - № 6. - С. 8-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2014_6_4
10. Боярин А. А. МЕДІА-СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ. Інтегровані комунікації. 2018. № 6. URL: <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/119/96>.
11. Лобузїна К. В. Онлайнві бібліотечні послуги: нові підходи та технології / К. В. Лобузїна // Бібліотекознавство. Документознавство.

- Інформологія. - 2011. - № 4. - С. 30-35. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2011_4_6
12. Бруй О. Проект «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» / О. Бруй // *БібліоТека* : бюл. УБА. – 2016. – № 2.
  13. Бессараб А. О. Функції фахового видання у сфері наукової комунікації [Електронний ресурс] / А. О. Бессараб. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
  14. Горбенко Я. О. Наукові комунікації в сучасному українському суспільстві : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Я. О. Горбенко ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2010. – 20 с.
  15. Тріщук О. В. Науково-інформаційний дискурс як соціокомунікативне явище : монографія / О. В. Тріщук ; М-во освіти і науки України, НТУУ «КПІ». – Київ : НТУУ «КПІ», 2009. – 392 с. – Бібліогр.: С. 340–390.
  16. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / В. Горовий ; [наук. ред. Л. А. Дубровіна]. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2010. – 355, [1] с.
  17. Соціальні комунікації в сучасному світі / Зикун Н. І. [та ін.] ; наук. ред.: Г. П. Кривошея, В. І. Шульгіна, О. В. Безручко. – Київ : КиМУ, 2015. – 277 с. : табл.
  18. Виходець О. М. Соціальні комунікації в культурі української організації : монографія / О. М. Виходець. – Одеса : Олтех, 2010. – 284, [1] с. : іл., табл.
  19. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. / Г. Г. Почепцов — М.: Реал-бук, К.: Ваклер, 2001. — 656 с.
  20. Баєва, О. В. Менеджмент і адміністрування: в 2 ч. Ч. II. Менеджмент: навч. посіб. / [О. В. Баєва, Н. І. Новальська, Л. О. Згалат-Лозинська]; за ред. О. В. Баєвої, Н. І. Новальської. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 326 с.
  21. Mescon M. H. Management. 3rd ed. New York : Harper & Row, 1988. 777 p.
  22. Стахів О. Г., Явнюк О. І., Волощук В. В. Основи менеджменту: навч. посіб. / За наук. ред. док. екон. наук, проф. М. Г. Бойко. Івано-Франківськ, «Лілея НВ», 2015. 336 с.
  23. Шевченко В. Б. Соціально-комунікативна еволюція бібліотечної діяльності. Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : Матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, м. Київ, 30 листоп. 2022 р. Київ, 2018. С. 89–90.

24. Токарева А. В. Міжкультурна ділова комунікація : (зб. завдань) : навч. посіб. Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2013. 140 с.
25. Исаев Р. А. Основы менеджмента: Учебник / Р. А. Исаев. — М.: Издательско торговая корпорация «Дашков и К°», 2010. — 264 с.
26. Менеджмент : навч. посіб. / Н.С. Краснокутська, О.М. Нащекіна, О.В. Замула та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 231 с.
27. Зелінська Н. Нова модель наукової комунікації і дискурс [Електронний ресурс] / Н. Зелінська. — Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1071>. — Назва з екрана.
28. Українська архівна енциклопедія / Ред. С.С. Артамонова, А.М. Катренко; Державний комітет архівів України; Укр. наук.-дослідн. ін-т архівної справи та документознавства. — К., 2008. — С. 179 - 180.
29. Ісаєвич Я.Д. Бібліотека Львівського братства / Я.Д. Ісаєвич // Бібліотекознавство та бібліографія: Республ. міжвід. наук.-метод. зб. — Вип. 3 / Міністерство культури української РСР. — Х., 1966. — С. 126-132.
30. Ківшар Т. Український книжковий рух як історичне явище (1917-1923 рр.) / Таїсія Ківшар. — К.: Логос, 1996. — 339 с.
31. Кунанець Н. Мандрівні бібліотеки товариства «Просвіта» Галичини (перша половина ХХ ст.) / Н.Кунанець // Бібл. планета. — 2005. — № 1. — С. 31-33.
32. Українська архівна енциклопедія / Ред. С.С. Артамонова, А.М. Катренко; Державний комітет архівів України; Укр. наук.-дослідн. ін-т архівної справи та документознавства. — К., 2008. — С. 179 – 180.
33. Волинець А.А. Становлення та розвиток мережі публічних бібліотек України (XIX – початок ХХ ст.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.08 / А.А. Волинець. — К., 1998. — 17 с.
34. Ашаренкова Н.Г. Вітчизняна публічна бібліотека в історичній ретроспективі: пошуки шляхів оновлення / Н.Г. Ашаренкова // Вісник ДАКККіМ. — 2000. — № 2. — С. 93-98.
35. Бородіна Г.Г. Мережа бібліотек півдня України: формування та тенденції розвитку (XIX – початок ХХ ст.): дис... канд. іст. наук: 07.00.08 / Бородіна Галина Григорівна. — К., 2003. — 182 с.
36. Дубровіна Л.А. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті / Л.А. Дубровіна, О.С. Онищенко; НАН України; Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського; Ін-т рукопису. — К., 2009. — 530 с.
37. З'їзди, конгреси бібліотечні та бібліографічні. Українська бібліотечна енциклопедія. URL:

- <https://ube.nlu.org.ua/article/З'їзди,%20конгреси%20бібліотечні%20та%20бібліографічні> (дата звернення: 09.11.2022).
38. Радзивіло А.А. Перша публічна бібліотека у Києві («Аптека для душі» П.П. Должикова) / А.А. Радзивіло // Історія бібліотечної справи в Україні: Зб. наук. праць. – Вип. 2 / Національна парламентська бібліотека України. – К., 1997. – С. 5-11.
39. Сіра О. А. Історична ретроспекція бібліотеки як закладу культури в Україні / О. А. Сіра // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. - 2012. - Вип. 18(2). - С.258-263.-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshr_2012_18%282%29_59
40. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр#Text> (дата звернення: 09.11.2022).
41. Про затвердження Положення про централізовану бібліотечну систему : Наказ М-ва культури і мистецтв України від 20.11.2001 р. № 709 : станом на 9 черв. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1034-01#Text> (дата звернення: 09.11.2022).
42. ВГО Українська бібліотечна асоціація. Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/>
43. Історія – Українська бібліотечна асоціація. ВГО Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/istoriya>
44. ВГО Українська бібліотечна асоціація. URL: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/Programa_Ukrajinskoji_b_bli_otechnoji_asoc_ac_ji__UBA__z_advokas_.pdf (дата звернення: 09.11.2022).
45. Розвиток бібліотек як хабів активних громадян – Українська бібліотечна асоціація. ВГО Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu/4929-rozvytok-bibliotek-iaak-khabiv-aktyvnykh-hromadian> (дата звернення: 31.10.2022).
46. Чотири простори бібліотеки: інноваційна модель діяльності – Українська бібліотечна асоціація. ВГО Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu/4600-chotyry-prostory-biblioteku-innovatsiy-na-model-diialnosti> (дата звернення: 31.10.2022).
47. Спроможні бібліотеки сприяють досягненню Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року – Українська бібліотечна асоціація. ВГО Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/pro->

- nas/proieky/4559-spromozhni-biblioteki-spriyayut-dosyagnennyu-tsilejstalogo-rozvitku-oon-do-2030-roku (дата звернення: 31.10.2022).
- 48.«Твори культуру: бібліотечні інноваційні послуги» – Українська бібліотечна асоціація. ВГО Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proieky/4546-tvory-kulturu-bibliotechni-innovatsiini-posluhy> (дата звернення: 31.10.2022).
- 49.Молодіжна секція УБА - Молодіжна секція УБА. Молодіжна секція УБА - Молодіжна секція УБА. URL: <https://molod.ula.org.ua/> (дата звернення: 31.10.2022).
- 50.Школа молодих бібліотекарів УБА. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/groups/183438331837127/?mibextid=HsNC Og> (дата звернення: 09.11.2022).
- 51.Форум молодих бібліотекарів УБА - Молодіжна секція УБА. Молодіжна секція УБА - Молодіжна секція УБА. URL: <https://molod.ula.org.ua/obmin-dosvidom/forum-molodikh-bibliotekariv> (дата звернення: 31.10.2022).
- 52.Всеукраїнський конкурс «Творчий злет: молодий бібліотекар року» - Молодіжна секція УБА. Молодіжна секція УБА - Молодіжна секція УБА. URL: <https://molod.ula.org.ua/sotsialnij-napryam/vseukrajinskij-konkurs-tvorchij-zlet-molodij-bibliotekar-roku> (дата звернення: 31.10.2022).
- 53.IFLA. IFLA. URL: <https://www.ifla.org/> (date of access: 31.10.2022).
- 54.Home | UNESCO. Home | UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en> (date of access: 31.10.2022).
- 55.Голос Америки Українською. Бібліотеки майбутнього: як у Вашингтоні ламають стереотипи, 2018. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fdxndiT-4pM> (дата звернення: 03.11.2022).
- 56.McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. — N.Y. : McGraw Hill. — 1964 с.
- 57.Bolz N. Das ABC der Medien / Norbert Bolz. – Paderborn ; München: Brill | Fink, 2007. – 136 с.
- 58.Запорожець Т. М. Медійний простір як середовище зародження інфолюдини [Електронний ре сурс] / Т. За - порожець. — URL: http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2180&temid=41.
- 59.Кепканова О. І. Вплив медіасередовища на фор - мування дитини [Електронний ре сурс] // Пси хо - лог. — № 7. — 2012. — URL: http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2461&Itemid=278.

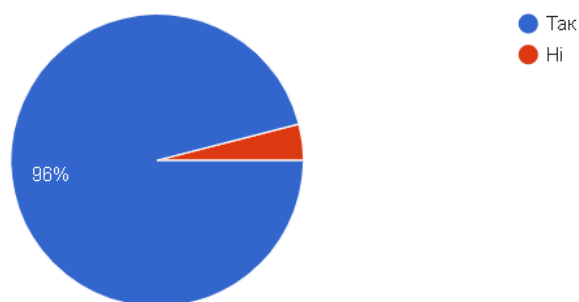
60. Мар'їна О.Ю. Бібліотека в цифровому просторі: монографія / Харків. держ. акад. культури. Харків: ХДАК, 2017. 326 с.
61. Neuman R. The Future of the Mass Audience. Cambridge, 1991
62. Школа бібліотечного журналіста. Школа бібліотечного журналіста. Школа бібліотечного журналіста. URL: <http://journalist-library.blogspot.com/> (дата звернення: 09.11.2022).
63. Національна музична Академія України імені П.І. Чайковського [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://knmau.com.ua/>.
64. Бібліотека Нац. музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Бібліотека Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/nmaulib/>.
65. ПРОЄКТ бібліотекарів НМАУ. Instagram. URL: <https://www.instagram.com/nmau.lib/>.
66. Бібліотека НМАУ ім. П. І. Чайковського. [QUIZ LIBRARY. Перша онлайн бібліотека вікторин українською]. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/nmaulib/posts/pfbid033JFKFpYP71JCQ1jhff9gbfzDурjynncZw3хuVj11RsTai4AhCFMBDTF1ZYmjQ9MCl>.
67. Бібліотека Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. nmau.lib_bot. Telegram. URL: https://web.telegram.org/k/#@NmauLib_bot.
68. Бібліотека Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Бібліотека Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. URL: <https://lib.knmau.com.ua/> (дата звернення: 30.10.2022).
69. Донецька область. Головна сторінка Національної бібліотеки України для дітей. URL: <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=8887> (дата звернення: 18.09.2022)
70. ЛОУНБ: Публічні бібліотеки Луганського регіону в цифрах та фактах (2015 рік). ЛОУНБ. URL: <http://library.lg.ua/uk/pearl/68> (дата звернення: 18.09.2022).
71. Старт проєкту LIB:ПРОДОВЖЕННЯ – Livelibrary. Livelibrary – Благодійний фонд "Бібліотечна країна". URL: <https://livelibrary.com.ua/news/lib-resilience/> (дата звернення: 18.09.2022).
72. В умовах збройної агресії рф фонди українських бібліотек потребують актуалізації. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-umovah-zbrojnoyi-agresiyi-rf-fondi-ukrayinskih-bibliotek-potrebuyut-aktualizaciyi> (дата звернення: 17.10.2022).

ДОДАТОК 1

Чи влаштовують вас платформи, які ми використовуємо для онлайн-комунікації?

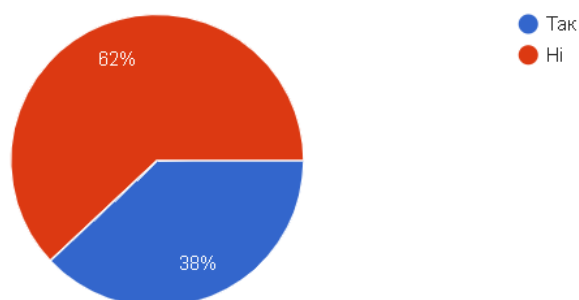
50 відповідей

Чи користуєтесь ви послугами інших бібліотек?

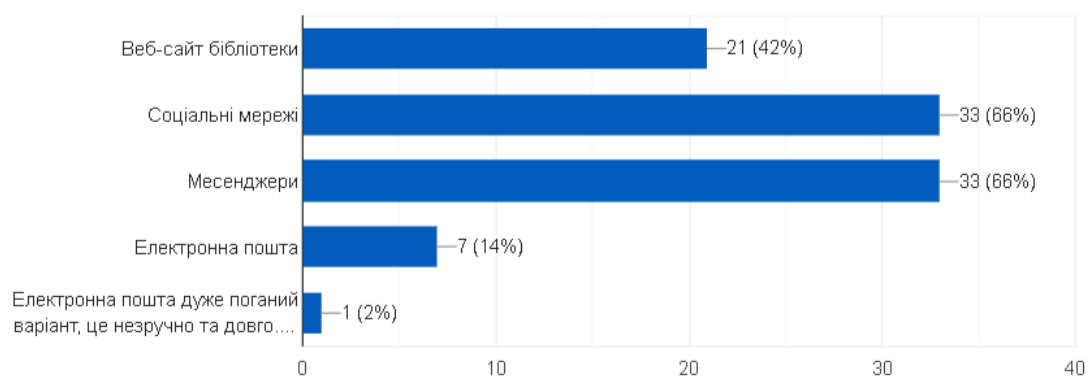
50 відповідей

Які засоби вам більше подобаються для дистанційної комунікації "користувач-бібліотека"? (оберіть один або декілька варіантів)

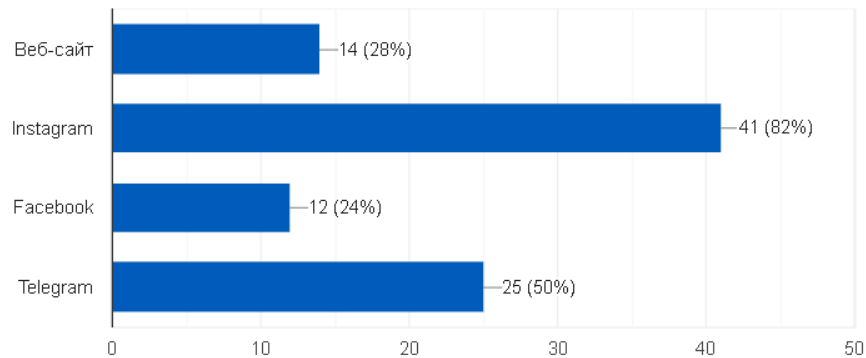
50 відповідей

За якими нашими платформами ви слідкуєте? (оберіть один або декілька варіантів)

 Копіювати

50 відповідей

Що ви можете запропонувати для покращення онлайн-комунікації нашої бібліотеки?

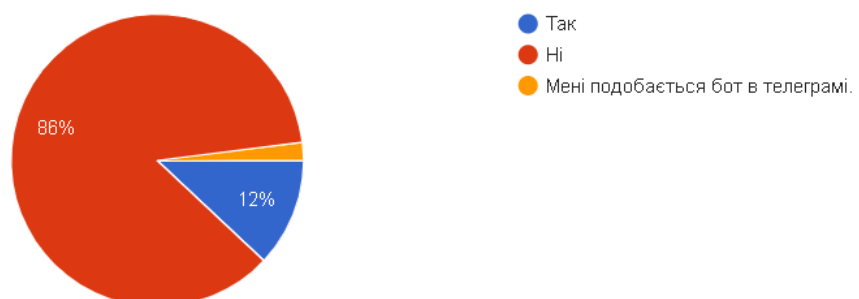
13 відповідей

- Оперативні оновлення графіку роботи бібліотеки. Повідомлення про нові надходження.
- Доступ до всіх матеріалів в електронному варіанті
- Мені все подобається)
- Все в порядку! Хотілося б побажати терпіння працівникам бібліотеки))) 😊
- Ви й так чудові)
- Все прекрасно. Було б чудово в якості бонуса виграти похід на чай з Вами☐
- Навіть не знаю, все ніби ок, ви комунікуєте з користувачами, то вам і видніше. Щастя в добрій і потрібній справі!
- Хочу бачити частіше Ваші посмішки 😊
- Хотілося би оновлення доповнення репертуару бібліотеки загалом

Чи хотіли би ви змінити щось в онлайн-комунікаціях нашої бібліотеки?

 Копіювати

50 відповідей

ДОДАТОК 2

Привіт!
Українські народні пісні все
більше набувають популярності і
повертаються до нашого
буденного життя

Давай перевіримо, чи знаєш ти
слова декількох з них?

Ми прибрали з текстів слова,
тож треба повернути їх на
місце

Ой на горі _____,
Ой на горі _____,
_____

Схилилися до куйки

**ВСТАВ ПРОПУЩЕНІ
СЛОВА**

А Два дубки

В Дві хатки

С Дві журби

Десь тут була подояночка,
Десь тут була _____,
Тут вона впала,
До землі припала,
Личка не вмивала,
Бо води не мала.

**ОБЕРИ ПРОПУЩЕНЕ
СЛОВО**

А Зеленесенька

В Та й бліднесенька

С Молодесенька

Ой, чий то кінь стоїть,
Що сива гривонька.
Сподобалась мені,
Сподобалась мені
Тая _____.

**ОБЕРИ ПРОПУЩЕНЕ
СЛОВО**

А Дівчинонька

В Хатинонька

С Калинонька

